

Ε΄.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Τὴν ψυχικὴν ζωὴν τῆς γυναικὸς διέπουν νόμοι ψυχολογικοὶ γενικοί, ἕπως τὴν ὀργανικὴν, φυσιολογικὸν τοιοῦτον.

Ἡ *ψυχολογία* τῆς γυναικὸς εἶνε κεφάλαιον τῆς συγκριτικῆς ψυχολογίας.

Ἡ μελέτη τῶν ψυχικῶν χαρακτήρων τῆς γυναικὸς εἶνε ὑψίστης σκοπιμότητος πρὸς λύσιν τῶν ζητημάτων, τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἀνατροφὴν τῶν νεανίδων καὶ τὴν θέσιν τῆς γυναικὸς ἐν γένει εἰς τὰς νεωτέρας κοινωνίας.

Ὅ,τι εἶνε *ψυχολογικῶς* ἡ γυνή, ὀφείλεται εἰς δύο κυρίως παράγοντας :

α΄) *Ἐνα παράγοντα σταθερόν*, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὰς φυσιολογικὰς τῆς λειτουργίας.

β΄) *Ἐνα παράγοντα ἀσταθῆ*, τὴν κοινωνικὴν συνθήκην.

Τὰ ψυχικὰ χαρακτηριστικά, τὰ ὅποια τῇ ἀναγνωρίζουν, εἶνε ὠρισμένα, ἐφ' ὅσον συνδέονται ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν φυλετικότητά τῆς, εἶνε δὲ ἀμφίβολα ἢ ποικίλλουν, ἐφ' ὅσον προέρχονται ἐμμέσως ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ τὰς βιωτικὰς συνθήκας.

Εἰς τὸ περίπλοκον, λεπτὸν καὶ κᾶπως σκοτεινὸν ἐφάλαιον τῆς ψυχολογίας τῆς γυναικὸς μεγάλα ἐγένοντο ἐργασίαι καὶ ὀγκῶδεις ἐδημοσιεύθησαν τόμοι.

Δυστυχῶς, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν παραμένει πάντοτε ἀληθὴς ἡ γνώμη, τὴν ὁποίαν ἔχει διατυπώσει ἡ κ. **De Remusat** :

«Μεταξὺ τῶν φιλοσόφων, οἱ ὅποιοι ἔγραψαν περὶ τῶν γυναικῶν, ὑπάρχουν ὀλίγοι, οἱ ὅποιοι κατῳρίθησαν νὰ ἀποφύγουν μίαν περιφρόνησιν ἢ ἓνα ἐνθουσιασμόν, ἐξ ἴσου παιδαριώδη, ἀπέναντί των».

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ ἀμερόληπτον ἐξέτασιν τῶν ψυχολογικῶν χαρακτήρων τῆς γυναικός, ἀπὸ ἀπόψεως διανοητικότητος, συναισθημάτων καὶ βουλήσεως, καλὸν θεωροῦμεν νὰ ἴδωμεν πῶς ἀκριβῶς, εἰς περιπτώσεις φυσιολογικὰς καὶ μέσας, τὰς πλέον εὐνοϊκὰς, ἡ **φυλετικότης τῆς γυναικὸς** ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ καθορίζει τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς. Διὰ νὰ προετοιμάσῃ ἡ φύσις τὴν γυναῖκα εἰς τὴν μητρικὴν τῆς λειτουργίαν, σταματᾷ ἐνωρίτερον τὴν ἀτομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν, ἐναποταμιεύουσα, οὕτως εἰπεῖν, μίαν μεγάλην δόσιν ἰσχύος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ λάβῃ ἀνάγκη διὰ νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς αὐτήν.

Ἡ αὐξησίς τῆς παύει ἐνωρίτερον, τὸ ἀνάστημά τῆς, ὡς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὀργάνων τῆς σχέσεως ἐν γένει, μένουν μικρότερα.

Ἡ κόρη, διανοητικῶς, εἶνε ὠριμος πρὸ τοῦ νέου. Εἰς τὴν ἰδίαν ἡλικίαν (15 ἢ 16 ἐτῶν) ἡ πρωϊμότης τῆς κόρης εἶνε τοιαύτη, ὥστε ὑπάρχει ἄβυσσος μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ νέου, διὰ τὸ σοβαρὸν ταῦτοχρόνως καὶ λεπτόν, διὰ τὴν ταχεῖαν ἀντίληψιν καὶ καλὴν κρίσιν, τοῦλάχιστον διὰ πράγματα συγκεκριμένα.

Ἄλλὰ τὸ προσὸν τοῦτο στρέφεται εὐκόλως ἐναντίον τῆς. Ἡ πρωϊμὸς αὐτῆ ὠριμότης εἶνε ταῦτοχρόνως καὶ ἀναστολὴ ἀναπτύξεως. Ὁ ἐγκέφαλος μένει μικρότερος καὶ ἀθαρέστερος, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα. Ἡ γυνὴ φθάνει ταχύτερον εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀναπτύξεώς τῆς.

«Ὁ λόγος καὶ ἡ διάνοια τοῦ ἀνδρός, γράφει ὁ **Schopenhauer**, φθάνουν τὴν ἀνάπτυξιν των περὶ τὸ 28 ἔτος. Εἰς τὴν γυναῖκα, τοῦναντίον, ἡ ὠριμότης τοῦ πνεύματος ἐπέρχεται κατὰ τὸ 18 ἔτος.

»Δι' αὐτὸ ἔχει μόνον τὴν λογικὴν τῶν 18 ἐτῶν καὶ παραμένει καθ' ὅλην τῆς τὴν ζωὴν ὡς εἰς μέγας παῖς».

Ἡ γνώμη αὐτῆ τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου εἶνε κᾶπως ὑπερβολικὴ. Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει παραμένει ἀληθὲς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ φυλετικότης τῆς γυναικὸς καὶ αἱ διόφοροι αὐτῆς εἰδικαὶ φυσιολογικαὶ λειτουργίαι παίζουσι σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν διαμόρφωσιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν ψυχολογικῶν χαρακτήρων τῆς γυναικός.

Αἱ τρεῖς θεμελιώδεις ψυχικαὶ δυνάμεις εἶνε :

1. Ἡ **γνωστικὴ** ἢ **νοῦς** ἢ νόησις (**intelligence**).
2. Ἡ **αἰσθητικὴ** ἢ **συναισθητικὴ** ἢ συναίσθησις.
3. Ἡ **βουλητικὴ** ἢ **βούλησις**.

Ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν εἰς ἀμφοτέρα τὰ φύλα ἀποδεικνύει σαφῶς, ὅτι ἡ γυνὴ ὑπερτερεῖ εἰς τὴν **αἰσθητικὴν** δύναμιν, ἐνῶ ὁ ἀνὴρ εὐρίσκεται εἰς ἐπίπεδον πολὺ ὑψηλότερον εἰς τὴν **γνωστικὴν** δύναμιν. Ἡ, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν μίαν ἔκφρασιν περισσότερο ψυχοφυσιολογικὴν, ἡ γυνὴ εἶνε μάλλον **νωτιαία**, ἐνῶ ὁ ἀνὴρ εἶνε πλέον **ἐγκεφαλικός**.

Ὁ ἀνὴρ εἶνε πρὸ παντὸς *ἄνθρωπος λογικός*, ἐνῶ ἡ γυνὴ εἶνε πρὸ παντὸς *ἄνθρωπος αἰσθητικός* (*Gefühlsmensch*).

Ἐπάρχει ζήτημά τι, ἀμέσως σχετιζόμενον πρὸς τὰς ψυχικὰς λειτουργίας, περίξ τοῦ ὁποίου ἐλαβον χώραν αἱ μεγαλύτεραι τῶν συζητήσεων καὶ διετυπώθησαν γινώμαι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι : ἡ *σχέσις μεταξὺ τοῦ ὄγκου τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας*.

Ὅλοι ὁμοφώνως οἱ συγγραφεῖς παραδέχονται σήμερον, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶνε τὸ ὄργανον τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, καὶ ἰδίως ὁ φλοιός, ὡς ὄργανον τῶν ἀνωτέρων ψυχικῶν λειτουργιῶν.

Διὰ τῶν ἐρευνῶν τόσον τῆς Συγκριτικῆς Ἀνατομίας, ἔσον καὶ τῆς Φυσιολογικῆς ἢ Παθολογικῆς Ἀνατομίας, ἔχει ἀποδειχθῆ, ὅτι ὑπάρχουν σχέσεις μεταξὺ τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς διανοίας.

Διάφοροι συγγραφεῖς, ὅπως ὁ **Bischoff** (1), ὁ **Möbius** (2), ὁ **H. de Varigny** (3) καὶ ἄλλοι, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν διαφορῶν τοῦ ἐγκεφάλου τῆς γυναικός, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν τοῦ ἀνδρός, ἀπὸ ἀπόψεως βάρους καὶ ἐν γένει σχηματισμοῦ, ὅπως διὰ μακρῶν ἀνεγράψαμεν εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν Ἀνατομικῶν Χαρακτήρων (σελ. 47—49), ὑπεστήριξαν θερμῶς, ὅτι ἡ γυνή, ἀπὸ *διανοητικῆς ἀπόψεως*,

(1) **Bischoff Th.**, *Das Gehirngewicht des Menschen* 1880, 8°, 171 s.

(2) **Möbius P.**, *Über den physiologischen Schwachsinn des Weibes*, 1907, Halle σ. 54.

(3) **H. de Varigny**, *La Grande Encyclopédie*, article *Femme*, tom. 17, σ. 147.

εὐρίσκεται εἰς ἐπίπεδον πολὺ χαμηλότερον ἀπὸ τὸν ἀνδρα.

Ὁ **Th. L. W. Bischoff** (1) μάλιστα ἐδημοσίευσε τῷ 1872 ἓνα λίβελλον ἀντιφεμινιστικὸν κατὰ τῆς σπουδῆς καὶ ἐξασκήσεως τῆς ἱατρικῆς ὑπὸ τῶν γυναικῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ διεβεβαίον, ὅτι ἡ γυνὴ φυσικῶς εἶνε ἀκατάλληλος δι' ἀνωτέρας σπουδᾶς καὶ ὅτι ὁ γυναικεῖος ἐγκέφαλος, κατώτερος τοῦ ἀνδρικοῦ, εἶνε ἀνίκανος διὰ μεγάλην ἀνάπτυξιν.

Αἱ ἀνατομικαὶ αὗται διαφοραὶ εἶνε ἀληθιναί ; ἔχουν ἄρα γε τόσην μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν διανοητικότητα καὶ ψυχικὴν ζωὴν, καὶ ἀποτελοῦν, οὕτως εἰπεῖν, μαθηματικὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐλαττωματικότητος τοῦ γυναικείου ἐγκεφάλου ;

Ἡ ἐξεζητημένη, προσεκτικὴ καὶ ἀμερόληπτος ἐξονύχισις καὶ ἀνάλυσις τῶν ἐργασιῶν διαφόρων συγγραφέων δὲν πείθει τοῦλάχιστον ὀριστικῶς περὶ τῆς βιολογικῆς ἀκριθείας τῆς θέσεως ταύτης.

Ὁ γυναικεῖος ἐγκέφαλος, κατὰ μέσον ἔρον, ζυγίζει 1220 γρμ., ἤτοι 148 γρμ. ὀλιγώτερα τοῦ ἀνδρικοῦ (**Broca, Manouvrier**).

Ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη εἶνε μᾶλλον φαινομενικὴ παρά πραγματικὴ, ἐὰν συγκρίνη τις τὸ βᾶρος τοῦτο πρὸς τὸ ὀλικὸν βᾶρος τοῦ σώματος.

Ὁ **L. Manouvrier** (2), συγκρίνας διαφόρους ἀνατομικοὺς καὶ φυσιολογικοὺς ἔρους ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ βᾶρος τοῦ ἐγκεφάλου εἰς τὰ δύο φύλα, ἀπέδει-

(1) **H. Marion**, *Psychologie de la Femme*, 1919, Paris, σ. 56.

(2) **L. Manouvrier**, *Dictionnaire de Physiologie* Ch. Richet, 1897, tom. II, σ. 670 κ.έ. ἐν λ. *Cerveau καὶ Traité d'Anatomie Humaine*, P. Poirier et A. Charpy, 1899, tom. III, p. 741.

ξεν, ὅτι ἡ γυνή πλησιάζει πρὸς τὸν ἄνδρα πολὺ περισσότερον διὰ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ βάρους, παρὰ δι' ἔλων τῶν ὄρων συγκρίσεως, ἱκανῶν νὰ ἀναπαραστή-
σουν μὲ κάποιαν ἀκρίβειαν τὴν ἐνεργὸν ὀργανικὴν μάζαν καὶ κυρίως τὰς μοίρας ἐκείνας τοῦ σώματος, αἱ ὁποῖαι ὑπόκεινται ἀμεσώτερον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐγκεφαλικῶν κέντρων.

Ἴδου καὶ ὁ σχετικὸς πίναξ, δεικνύων χαρακτηῆρας ἀνατομικοὺς καὶ φυσιολογικοὺς γυναικὸς ἐν συγκρίσει ἑκατοστιαίᾳ πρὸς τὸν ἄνδρα.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν διὰ τὸν ἄνδρα τὸν ἀριθμὸν 100, αἱ ἀναλογίαι εἰς τὴν γυναῖκα εἶνε :

*Ανάστημα	90—93
Βάρος σώματος	88.5
Βάρος ἐγκεφάλου (Broca)	90
Βάρος σκελετοῦ (μηροῦ) (Manouvrier, 1882)	62.5
*Ανθρακικὸν ὀξύ, ἐκπνεόμενον εἰς 24 ὥρας (Andral, Gavarret)	64.5
*Αναπνευστικὴ χωρητικότης πνεύμονος (capacité vitale) (Pagliani, 1876)	72.6
Δύναμις σφίξεως χειρῶν (Manouvrier 1882)	57.1
» καθέτου ἔλξεως (Quetelet, 1869)	52.6

«Ἀπὸ ἀπόψεως ἐγκεφαλικῆς ἀναπτύξεως, λέγει ὁ Manouvrier (1), ἡ γυνή, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνδρα, εὐρίσκεται εἰς τὴν ἰδίαν περίπτωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἄνθρωπος μικροῦ ἀναστήματος ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς ἄνδρα λίαν μεγάλου ἀναστήματος. Κέκτῃται ἄρα ἐγκέφαλον ἀπολύτως μικρότερον, ἀλλὰ σχετικῶς ὀγκωδέστερον.

(1) L. Manouvrier, ibidem.

»Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀπολύτου βάρους τοῦ ἐγκεφάλου ἀνήκει εἰς τὸν ἄνδρα, ἢ τοῦ σχετικοῦ βάρους εἰς τὴν γυναῖκα (1)».

Εἰς χιλιόγραμμα βάρους τοῦ σώματος παρὰ μὲν τῷ ἄνδρὶ ἀναλογοῦν 21.6 γρμ. ἐγκεφαλικῆς οὐσίας, παρὰ δὲ τῇ γυναικὶ 23 γραμμάρια.

Ἐπειτα δὲν ἔχει μέχρι σήμερον ἀποδειχθῆ εἰς τί ὀφείλεται τὸ μεγαλύτερον βάρος τοῦ ἐγκεφάλου εἰς τὸν ἄνδρα, ἐὰν παραδεχθῶμεν τὸ τοιοῦτον ὡς κανόνα. Ὁ ἐγκέφαλος ἀποτελεῖται, ὡς γνωστόν, ἰδίως, ἀπὸ μίαν **φαιάν** οὐσίαν μὲ τοὺς φαιούς πυρήνας, εἰς ἣν ὑποτίθεται, ὅτι εὐρίσκεται ἡ ἕδρα τῆς διανοίας, καὶ ἀπὸ μίαν **λευκὴν**, ἢ ὁποῖα χρησιμεύει ὡς ἀγωγός. Δὲν γνωρίζομεν, ἐὰν ἡ **φαιά** οὐσία εἶνε ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται τὸ μεγαλύτερον βάρος τοῦ ἀνδρικοῦ ἐγκεφάλου. Ἐπίσης ὁ κανὼν, ὅτι εἰς **μεγαλύτερον βάρος ἐγκεφάλου** ἀντιστοιχεῖ καὶ **μεγαλύτερα διανοητικότης**, εἶνε ἐπιστημονικῶς γελοῖος, ἀστήρικτος καὶ ἀδικαιολόγητος.

«Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν ἀνδρὸς σοφοῦ, λέγει ὁ πολὺς Broca (2), νὰ μετρήσῃ τὴν διάνοιαν διὰ τῆς καταμετρήσεως τοῦ ἐγκεφάλου».

«Μεταξὺ τοῦ ἐγκεφάλου ἐνὸς ἀτόμου μεγαλοφυοῦς καὶ ἐνὸς μὲ μέσην διανοητικότητα, αἱ εἰς τὸ ὀλικὸν βάρος τοῦ ἐγκεφάλου ἢ τὸ σχετικὸν βάρος μοιρῶν τινων τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου παρατηρούμεναι διαφοράι εἶνε τόσον ἐπουσιώδεις, ὥστε μᾶς εἶνε ἀδύνατον

(1) Αἱ ἀναλογίαι αὗται δὲν δίδουν δικαιώματα ὑπεροχῆς εἰς κινένα. Ἡ μειονεξία τοῦ ἀπολύτου βάρους τοῦ γυναικείου ἐγκεφάλου ἀντισταθμίζεται λίαν πιθανῶς, κατὰ τρόπον τέλειον, διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ σχετικοῦ βάρους (Manouvrier l. c.).

(2) E. Gley, Physiologie, Paris 1919, 2 Fascicule, σ. 1086.

νά διατυπώσωμεν κανόνας ώρισμένους περι τοῦ ζητήματος τούτου» (Dupré).

Ὁ βαρύτερος ἐγκέφαλος δὲν εἶνε πάντοτε καὶ ὁ πλέον διανοητικός, ὅπως καὶ ὁ ἐλαφρότερος δὲν εἶνε ὁ πλέον πτωχός.

Κατὰ τὰς ἐρεῦνας τοῦ **Bischoff**, ὁ βαρύτερος ἐγκέφαλος ἀπὸ 2222 γρμ. ἀνήκεν εἰς ἓν ἔλως κοινὸν ἄτομον. Ὁ δεύτερος ἀπὸ 2012 γρμ. εἰς τὸν διάσημον Ρώσον ποιητὴν **Tourgenieff**. Ὁ τρίτος, σχεδὸν ἐξ ἴσου βαρῦς, εἰς ἓνα ἠλίθιον, ἀποθανόντα εἰς φρενοκομεῖον. Ὁ τέταρτος 1925 γρμ. εἰς ἓνα κοινὸν ἐργάτην. Ὁ πέμπτος 1900 γρμ. εἰς ἓνα πλινθουργόν. Καὶ ὁ ἕκτος 1830 γρμ. εἰς τὸν διάσημον ζωολόγον **Cuvier** (1).

Ἡ παραγωγικὴ ἰκανότης τοῦ ἐγκεφάλου, ὅπως ἄλλων τῶν λοιπῶν ὀργάνων, εἶνε ἀναμφισβητήτως προῖόν χρήσεως καὶ ἀσκήσεως.

Εἶνε ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἡ διανοητικὴ ἐργασία ὄχι μόνον ἀυξάνει τὸν ὄγκον τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ καὶ τελειοποιεῖ τὰ σχήματά του.

Ἡ μειονεκτικὴ διάπλασις τοῦ γυναικείου ἐγκεφάλου ἔχει ὡρισμένως τὴν ἀφετηρίαν τῆς εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ τὴν ἐν γένει μόρφωσιν τῆς γυναικός.

Ὅπως ἡ ἠθοποιὸς τοῦ ἵπποδρομίου μπορεῖ νὰ

(1) Διὰ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ μεγάλου ἀντιφεμινιστοῦ ἀνατόμου **Bischoff**, ὁ **Marion** ἀναγράφει τὴν ἐξῆς νόστιμον λεπτομέρειαν: Διὰ διαθήκης ὁ **Bischoff** ἐξέφραζε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ζυγισθῇ ὁ ἐγκέφαλός του μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐπελθόντα εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν. Εὐρέθη λοιπόν, ὅτι ὁ ἐγκέφαλός του ἦτο κατὰ πέντε γραμμάρια κατώτερος ἀπὸ τὸ μέσον βάρος τοῦ γυναικείου ἐγκεφάλου! Ὁ **Möbius**, διαψεύδων τὰ ἀνωτέρω, δι΄σχυρίζεται, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος τοῦ **Bischoff** εἶχε βάρος 1330 γρμ.

ἀσκήσῃ τοὺς μύς τῆς εἰς οἵανδήποτε ἀσκήσιν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας καὶ καθίσταται ἰκανή, ὡς καθε γυμναστῆς ἀνὴρ, οὕτω καὶ ὁ ἐγκέφαλος, διὰ παρομοίας ἀσκήσεως καὶ ἐνεργητικότητος, δύναται νὰ γίνῃ ἄλλος, ἀφ' ὅ,τι εἶνε σήμερον (1).

Πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν τῶν ἰδιαιτέρων ψυχικῶν χαρακτήρων τῆς γυναικός καὶ ἀποκρυστάλλωσιν σαφῶν καὶ ἕσον τὸ δυνατόν ἀκριβεστέρων ἀντιλήψεων, θὰ διαιρέσωμεν τὴν ψυχολογικὴν μελέτην τῆς γυναικός εἰς τρία μεγάλα κεφάλαια, ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰς τρεῖς θεμελιώδεις δυνάμεις τῆς ψυχῆς: τὴν γνωστικὴν, τὴν συναισθητικὴν, τὴν βουλευτικὴν.

Παρὰ τὰς μεγάλας ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων περὶ τῆς ψυχολογίας τῆς γυναικός ἐν γένει, καὶ τὰς προόδους τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας, ἡ γυνὴ ψυχολογικῶς παρουσιάζεται πάντοτε ὡς ἓν ὄν μυστηριώδες, πολύπλοκον καὶ δυσκατανόητον.

Κατὰ τὴν πορείαν τῆς μελέτης ἡμῶν θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀποφύγωμεν ἕσον τὸ δυνατόν πᾶν ὅ,τι ἔχει διατυπωθῇ ἐλαφρᾶ τῇ συνειδήσει, μεροληπτικῶς, ἐπιπολαίως, περιοριζόμενοι ἀπλῶς εἰς ὅ,τι ἔχει ἀποκρυσταλλωθῇ κατόπιν δικαίας ἐπιλογῆς καὶ ἀκριβοῦς ἐπιστημονικοῦ ἐλέγχου.

Πρὶν ἢ ἀρχίσωμεν τὴν κατὰ κεφάλαια ἐξέτασιν τοῦ θέματός μας, θὰ προτάξωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς *συνειδήσεως* ἐν γένει.

(1) Dr W. Liepmann, *Die Frau*, 1 Band, σ. 12 καὶ *Psychologie der Frau* 1920, σ. 67.

Ὁ **G. Heymans** (1), κατόπιν λεπτεπιλέπτων συζητήσεων, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι κατὰ μέσον ὄρον εἰς τὰς γυναῖκας ὁ μὲν βαθμὸς τῆς συνειδήσεως εἶνε ὑψηλότερος, τὸ δὲ πεδῖον τῆς συνειδήσεως στενώτερον.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς συνειδήσεως ὀφείλεται εἰς τὴν ἐντονωτέραν συγκινητικότητα καὶ τὴν ἰσχυρωτέραν ἀντίδρασιν τοῦ γυναικείου ὀργανισμοῦ εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν συναισθήσεων.

Εἰς τὴν στενότητα τοῦ πεδίου τῆς συνειδήσεως θέον νὰ ἀποδοθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ γυνὴ σπανίως ἔχει τὸ μέτρον τοῦ χρόνου. Ἡ ἀνακρίθειά της εἶνε παροιμοιώδης. Ἐνεκα τῆς ἰδίας ἀφορμῆς ἀφαρπάζεται συχνάκις ἀπὸ τῆν στιγμιαίαν ιδέαν.

Ἄς ἴδωμεν τώρα πῶς παρουσιάζεται εἰς τὴν ψυχικὴν λειτουργίαν τῆς γυναικὸς τὸ ὑπερσυνειδητόν καὶ τὸ ὑποσυνειδητόν.

Γνωστὸν τυγχάνει ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν, ὅτι εἰς τὴν ψυχικὴν ζωὴν ἡ συνειδήσις (ὑπερσυνειδητόν) εἶνε μία στιγμὴ λίαν φευγαλέα καὶ ἰδιαιτέρα, ἀποτελοῦσα, οὕτως εἰπεῖν, ἓν μόνον μέρος (τὸ παρόν, τὸ πλέον ἐνεργόν) τῶν γνώσεών μας.

Τοῦναντίον, τὸ ὑποσυνειδητόν ἔχει ὕλικόν ἀφθονώτερον, συνειλεγμένον ἀπὸ εἰκόνας, σκέψεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν συσσωρεύσει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς μας. Τὸ ὕλικόν τοῦτο, ὑπνώπτον εἰς τὰ βῆθη τοῦ ὑποσυνειδητοῦ, ἔχει βεβαίως τοὺς ἰδίους νόμους

καὶ κανόνας, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι δὲν ὑπόκειται εἰς κανένα λογικὸν ἔλεγχον καὶ ἀναφαίνεται συχνὰ καὶ ταχύτερον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς συνειδήσεως ὡς ἐσφαλμένον καὶ πεπλανημένον.

Αἱ μεταξὺ ὑπερσυνειδητοῦ καὶ ὑποσυνειδητοῦ σχέσεις εἶνε ὅλως ἀντίστροφοι. Ὅσῳ μικρότερον καὶ ἥττον ἐναργές εἶνε τὸ ὑπερσυνειδητόν, τόσῳ μεγαλύτερον καὶ ἐπομένως σπουδαιότερον διὰ τὰς στιγμιαίας σκέψεις καὶ πράξεις εἶνε τὸ ὑποσυνειδητόν.

Ὅλοι οἱ συγγραφεῖς ἐκ συμφώνου παραδέχονται, ὅτι εἰς τὴν γυναῖκα τὸ πεδῖον τοῦ ὑπερσυνειδητοῦ εἶνε καὶ μικρότερον καὶ στενώτερον. Εἶνε ἄρα εὐνόητον διατί ἡ γυνὴ κατὰ τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις της κατὰ προτίμησιν ἐπαφίεται εἰς τὴν αἰσθησίν της, τὸ ἐνδιάθετον (intuition), τὸ ὑποσυνειδητόν της.

2. ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο θὰ ἐξετάσωμεν τὰς διαφορὰς, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται ὡς πρὸς τὴν σκέψιν, τὴν ἀντίληψιν, τὴν μνήμην, τὴν φαντασίαν, τὴν κρίσιν.

α') Σκέψις. — Ἡ ιδέα, ἡ ὁποία πολλάκις μέχρι σήμερον ἔχει διατυπωθῆ ὑπὸ διαφόρων συγγραφέων, ὅτι αἱ γυναῖκες δὲν σκέπτονται μὲ τὸν ἐγκέφαλον, ἀλλὰ μὲ τὴν καρδιά, εἶνε μία ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν ἐπιβεβαίωσι πληρέστατα ἡ ψυχολογικὴ παρατήρησις.

Αἱ σκέψεις τῆς γυναικὸς ἐπηρεάζονται τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν αἰσθητικῶν της ἰδεῶν. Ἡ γυνὴ σκέπτεται ταχύτερον καὶ ζωηρότερον ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἀλλά, παραφερομένη ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς φαντασίας της, χάνει εὐκολώτερον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ ἀντικείμενον δι' ὅλως δευτερεύοντας λόγους.

(1) Die Psychologie der Frauen, Heidelberg 1910, σ. 42-60.

α' Η διαφορά μεταξύ των δύο φύλων, λέγει πολύ σωστά ο Fehling, δεν έγκειται εις τήν οξύτητα του σκέπτεσθαι, άλλ' εις τόν τρόπον του σκέπτεσθαι».

β') **Αντίληψις (perception)**.—'Η γυνή έχει ταχύτεραν και ζωηροτέραν αντίληψιν, αλλά δεν δύναται, έπως ο άνήρ, να χωρίση τας υποκειμενικάς από τας αντικειμενικάς έντυπώσεις.

Ός εκ τής ταχύτητος τής αντίληψεως, ή έντύπωσις δεν υποκινεί πάντοτε τήν προς εκείνην ισοδύναμον ιδέαν.

Φαίνεται, ότι ή φυσιολογική αντίδρασις είνε άπειρωσ ταχύτερα και υπερβαίνει έπειτα κατά πολύ τó σημείον τής άφετηρίας.

Παρατηρεί τις, ότι αί γυναίκες άνταποκρίνονται εις τας αντιδράσεις, λαμβάνουν άποφάσεις και όρουν μάλιστα πριν άκόμη ή σκέψις δώση πραγματικώς τήν διαταγήν εις τά όργανα των διαφόρων τούτων λειτουργιών.

Όπως λέγει πολύ ζωγραφιστά ο πολυς Grasset (1), εις τας γυναίκασι εισέρχεται εις δράσιν πρώτα, συχνότατα, ή όμάς των νευρώνων του ψυχολογικού αυτοματισμού, πριν ή δυνηθή να τεθη εις κίνησιν ή όμάς τής άνωτέρας, έκουσίας, έλευθέρας διανοητικότητας (cerebralité) (2).

Η ζωηρότης και ταχύτης τής αντίληψεως συνοδεύονται συχνά από πραγματικήν δυσχέρειαν προς τó προσηλώνειν τήν σκέψιν επί ώρισμένου σημείου.

(1) De l'automatisme psychologique, Leçons cliniques médicales, 2e série.

(2) Είνε γνωστόν, ότι ή τελευταία αύτη όμάς είνε ή έδρα τής διανοητικότητας, τής τελείας και έληθοϋς προσωπικότητας, τής πλήρους και ήθικης συνειδήσεως, τής έλευθερίας και τής ευθύνης.

γ') **Μνήμη**.— Διά τήν μνήμην τής γυναικός έπικρατοϋν δύο έλως αντίθετοι ιδέαι. Συγγραφείς τινες υποστηρίζουν, ότι ή μνήμη εις τήν γυναίκα είνε ολιγώτερον ισχυρά. Άλλοι, τούναντίον, και ιδίως οι von Jastrow (1) και Thompson (2), διατείνονται, ότι ή γυναικεία μνήμη είνε καλύτερα και ισχυροτέρα από τήν άνδρικήν.

Μας φαίνεται, ότι ή αλήθεια εύρίσκεται εις τó μέσον. Η γυναικεία μνήμη έχει χαρακτήρα εκλεκτικόν. Είνε έξοχος διά πράγματα, τά όποια ένδιαφέρουν τήν γυναίκα.

«Είνε δυνατόν, γράφει ο Heymans (3), ν' ακούση ή γυνή μυριάκις πράγματα, τά όποια τής ένδιαφέρουν ολίγον ή και καθόλου, και να μη κρατήση ούτε λέξιν».

Η προσοχή τής γυναικός δύσκολα και κακώς συγκεντροϋται εις πράγματα, τά όποια δεν τήν ένδιαφέρουν.

Αί γυναίκες γενικώς λησμονοϋν πάν ό,τι δεν αγαποϋν, δεν φοβοϋνται, δεν μισοϋν. Ό,τι όμως μισοϋν, αγαποϋν ή φοβοϋνται, οϋδέποτε τó λησμονοϋν.

δ') **Φαντασία**.—'Η γυνή έχει φαντασίαν ζωηροτέραν και πλέον εϋστροφον ή ο άνήρ. Η φαντασία, εκ συμφώνου με τó αίσθημα, οδηγεί πολύ συχνά όχι μόνον τήν κρίσιν, αλλά και τήν βούλησιν τής γυναικός.

Η φαντασία τής γυναικός είνε τόσον ζωηρά, ώστε τής λείπει ή δύναμις και ή γονιμότης. Η γυνή έχει τήν κλίσιν να διηγήται με προσθήκας άσυνειδή-

(1) Havelock Ellis, Studies in the psychology of sex 1906—8.

(2) H. B. Thompson, Vergleichende Psychologie der Geschlechter, Würzburg 1905.

(3) G. Heymans, Die Psychologie der Frauen 1910, σ. 91.

τους, εικόνας μνημονικάς, αἱ ὁποῖαι ἤδη αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς εἶνε μία ἀνακριθῆς ἀναπαράστασις τῆς ἀληθείας.

«Αἱ γυναῖκες, λέγει ὁ Marion (1), εἶνε λίαν διατεθειμέναι νὰ μεγαλοποιήσουν τὰ πάντα : τὰς λύπας των, τοὺς φόβους των, τὰς ἐλπίδας των καὶ τὰς ἀπογοητεύσεις των. Πόσον θὰ ἦσαν εὐτυχησμένοι καὶ ζηλευταί, ἐὰν ἔβλεπον τὰ πράγματα ὅπως εἶνε, ἐὰν δὲν ἐδημιούργουν χιμαίρας, ἐὰν ἔπαιρναν τὸν καιρὸν ὅπως ἔρχεται καὶ τὸ χρῆμα ὅσον ἀξίζει, ἐὰν δὲν περιέπλεκον τίποτε !»

ε') **Κρίσις.** — Εἰς τὴν γυναῖκα λείπει ἡ ἀντικειμενικότης τῆς κρίσεως, διὰ τὸν λόγον, ὅτι τῆς λείπουν ἔξεις πρωτοβουλίας καὶ ἀνεξαρτησίας.

Τῷ 1903 τὸ γαλλικὸν περιοδικὸν «*Revue*» (2) διενήργησεν εὐρείαν σχετικὴν ἔρευναν μεταξὺ τῶν διασημοτέρων καθηγητῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Εὐρώπης.

Ἴδου τὸ συμπέρασμα τῆς ἐρέυνης εἰς ὀλίγας γραμμάς :

«Γενικῶς αἱ γυναῖκες δεικνύουν περισσοτέραν μνήμην, γνώσεις πλέον σοβαράς, πλέον τελείας καὶ πλέον ἀκριβεῖς, παρὰ οἱ ἄνδρες· τοῦναντίον ὅμως, στεροῦνται ἀνεξαρτησίας καὶ βάθους εἰς τὴν σκέψιν. Εἶνε μᾶλλον ἐκδοχευτικά, παρὰ δημιουργικά. Τὰ προσόντα των εἶνε μᾶλλον ἀρνητικά».

(1) H. Marion, *Psychologie de la Femme*, σ. 203—204.

(2) «*Revue*» 1903, *La coeducation des sexes et leurs resultats pour les femmes*.

3. ΣΥΝΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ ἢ Αἰσθητικὴ Δύναμις

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὑπάγονται τὰ **αἰσθήματα** (γενικῆς καὶ εἰδικῆς αἰσθήσεως) καὶ τὰ **συναίσθηματα**.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφόρων αἰσθημάτων καὶ συναίσθημάτων, ἄς ρίψωμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἐν γένει **αἰσθητικότητος** τῆς γυναικός, τῆς γνωστῆς ἐπίσης ὑπὸ τοὺς τίτλους **συγκινητικότητος** (*émotionnalité*) καὶ **συναίσθητικότητος** (*affectivité*).

Ὅλοι οἱ παρατηρηταί, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἐκ συμφώνου ὁμολογοῦν, ὅτι ἡ γυνὴ εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς αἰσθητικότητος κατέχει προνομιοῦχον θέσιν, ὑπεροχὴν ἀναμφισβήτητον ἐπὶ τοῦ ἀνδρός, καὶ δικαιωματικώτατα φέρει τὸν τίτλον : «*Le sexe affectif*» (*A. Comte*), ἢ «*Gefühlsmensch*» (αἰσθητικὸς ἄνθρωπος), ὅπως λέγουν οἱ Γερμανοί.

Ἄς ἴδωμεν τώρα τί εἶνε **αἰσθητικότης** (*sensibilité*) καὶ πῶς αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὴν γυναικίαν ψυχὴν.

«**Αἰσθητικότης**, λέγει ὁ Marion, εἶνε ἡ ιδιότης τοῦ συγκινεῖσθαι, πάσχειν, ἐπομένως τοῦ ποθεῖν καὶ φοβᾶσθαι, ἀγαπᾶν καὶ μισεῖν.

» Ἡ ιδιότης αὕτη εἶνε πολὺ πλέον ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν γυναῖκα, παρὰ εἰς τὸν ἄνδρα, κατέχει περισσοτέραν θέσιν καὶ παίζει μέγιστον ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τῆς γυναικός».

«Μία ἀναμφισβητήτως ἰδιαιτέρα κατάστασις τῆς γυναικείας ψυχῆς, προσθέτει ὁ Heymans, εἶνε ἡ μεγαλύτερα εὐαίσθησία, ἢ μεγαλύτερα συγκινητικότης, ἢ μεγαλύτερα *affectivité*».

Συγγραφεῖς τινες, ἐπὶ τῶν δακτύλων μετρούμενοι,

ήθελσαν νά διαμφοισθητήσουν τήν ὑπεροχήν τῆς γυναι-
κὸς καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς αἰσθητικότητος ἀκόμη.

Οἱ Ἴταλοὶ συγγραφεῖς **Cesar Lombroso** ⁽¹⁾ καὶ **Sergi** ⁽²⁾ ὑπεστήριξαν, ὅτι ἡ αἰσθητικότης καὶ ἡ συγκινητικότης εἶνε ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμέναι εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ὅτι ἡ γυνή ὁὐ ἔχει μεγαλυτέραν εὐαισθησίαν, ἀλλὰ μεγαλυτέραν ἐρεθισιμότητα. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης τῶν οἱ ἄνωθι συγγραφεῖς παραθέτουν τοὺς ἐξῆς τρεῖς λίαν συζητησίμους λόγους :

α') Ὅτι αἱ γυναῖκες δεικνύονται ὀλιγώτερον εὐαἰσθηταὶ εἰς αἰσθητικούς ἐρεθισμοὺς κατὰ τὰς πειραματικὰς ἐρεῦνας.

β') Ὅτι αἱ γυναῖκες ἀνέχονται μὲ πολὺ περισσοτέραν ἀντοχήν τοὺς πόνους κατὰ τὰς χειρουργικὰς ἐγχειρήσεις καὶ πολὺ σπανιώτερον λιγοθυμοῦν ἢ οἱ ἄνδρες.

γ') Διὰ νοσηλείας ἀσθενῶν εἶνε ἀσυγκρίτως ἱκανώτεραι ἢ οἱ ἄνδρες, διατηροῦσαι κάλλιον τὴν ψυχραιμίαν τῶν.

Θὰ ἐπανέλθωμεν διὰ μακρῶν ἐπὶ τῶν ἰσχυρισμῶν τούτων τῶν Ἴταλῶν συγγραφέων ὀλίγον κατωτέρω, ὅταν θὰ ὁμιλήσωμεν ἰδιαιτέρως περὶ τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν αἰσθησεων.

Περιοριζόμεθα ἀπλῶς ἐδῶ νά ἐπαναλάβωμεν ὅ,τι γράφει ὁ **Heymans** ἐπὶ τῆς γνώμης τῶν Ἴταλῶν συγγραφέων : « Πρέπει νά ὁμολογήσω, ὅτι εἰς ὅλην τὴν ψυχολογικὴν φιλοσοφίαν δὲν γνωρίζω δεύτερον παρά-

(1) **C. Lombroso** καὶ **G. Ferrero**, *Das Weib*, Hamburg 1894, σ. 63—67.

(2) **Sergi**, *Archivio di Psichiatria* XIII 1.

δειγμα, καθ' ὃ νά ἐπικρατῇ τόση διάστασις πρὸς τὴν λογικὴν, ὅπως ἐδῶ » ⁽¹⁾.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐντόνου εὐαισθησίας καὶ συγκινητικότητος τῆς γυναικείας ψυχῆς ἔχομεν διδόμενα πειραματικά, ψυχοπαθολογικά καὶ γραφολογικά.

Αἱ πειραματικαὶ ἐρευναι πλείστων συγγραφέων περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς αἰσθητικότητος παρὰ τῇ γυναικὶ ἀπέδειξαν τὸ ἀναμφισβήτητον τῶν τριῶν κατωτέρων σημείων :

1. Ὅτι αἱ γυναῖκες ἀντιδρῶν συγκινητικῶς εἰς πολὺ ἀσθενέστερον ἐρεθισμόν ἢ οἱ ἄνδρες.

2. Ὅτι, ἐπὶ ἴσου ἐρεθισμοῦ, αἱ γυναῖκες ἀντιδρῶν συγκινητικῶς πολὺ ἐντονώτερον ἢ οἱ ἄνδρες.

3. Ὅτι εἰς τὰς γυναῖκας ἡ αἰσθητικότης φθάνει ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ εἰς τὸ ζελεῖν, παρὰ εἰς τοὺς ἄνδρας.

Εἰς τὴν ψυχοπαθολογίαν ὑπάρχουν μερικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα μόνον διὰ μιᾶς ἐντονωτέρας συγκινητικῆς ἰδιοσυγκρασίας τῆς γυναικὸς ἐξηγοῦνται. Αἱ ψυχικαὶ διαταραχαὶ ἀπὸ αἰτία συγκινητικὰ παρατηροῦνται πολὺ συχνότερον εἰς τὰς γυναῖκας, παρὰ εἰς τοὺς ἄνδρας.

Κατὰ μίαν στατιστικὴν τοῦ καθηγητοῦ **Pitres**, ἐκ παρομοίων περιπτώσεων, τὰ $\frac{3}{4}$ ἀνήκουν εἰς γυναῖκας καὶ τὸ $\frac{1}{4}$ εἰς ἄνδρας.

Ἰδίως τὸ συναίσθημα τοῦ τρόμου καταλήγει εἰς νευρικὰς παθήσεις εἰς μὲν τὰς γυναῖκας πολὺ συχνά, εἰς δὲ τοὺς ἄνδρας πολὺ σπανίως (**Ellis, Kraepelin**). Ἐπίσης ψυχώσεις μὲ ἐκδηλα συγκινητικὰ συμπτώματα κατὰ προτίμησιν παρατηροῦνται εἰς τὰς γυναῖκας.

(1) **G. Heymans**, *Die Psychologie der Frauen* 1910, σ. 69.

Οι **γραφολόγοι** κρίνουν την αισθητικότητα ενός άτομου ιδίως από την κλίση της γραφής του.

Το γράψιμον των γυναικῶν υποδεικνύει πάντοτε, γενικῶς καὶ κατὰ μέσον ὄρον, περισσότερην αισθητικότητα, παρὰ τὸ τῶν ἀνδρῶν.

Ὁ **Crepieux-Jamin**, παραβαλὼν 3000 ἀνδρικός καὶ 3000 γυναικείας γραφάς, εὑρεν αἰσθητικότητα ἐλαφρὰν εἰς 60 μόνον γυναίκας (2 τοῖς 100), μετρίαν εἰς 537 (17.9 τοῖς 100), ζωηρὰν εἰς 2208 (73.6 τοῖς 100) καὶ ἔντονον μέχρι νοσηρότητος εἰς 6.15 τοῖς 100.

Διὰ τοὺς ἀνδρας αἱ ἀναλογίαι ἦσαν :

αἰσθητικότης ἐλαφρὰ	242	(8 τοῖς 100)
» μετρία	1980	(66 »)
» ζωηρὰ	724	(24 »)

Πρὸς τούτοις **ὄλαι ἐκεῖναι αἱ φυσικαὶ ἀντιδράσεις**, διὰ τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦνται πρὸς τὰ ἔξω αἰ ἐσωτερικαὶ συγκινήσεις, παρατηροῦνται ἀσυγκρίτως ζωηρότεραι καὶ συχνότεραι εἰς τὰς γυναίκας, παρὰ εἰς τοὺς ἀνδρας. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρομεν τὴν ὀχρότητα ἢ ἐρυθρότητα τοῦ προσώπου, τὰς διαταραχὰς τῆς ἀναπνοῆς καὶ κυκλοφορίας, τὰς κραυγὰς, τὰ δάκρυα, τοὺς γέλωτας, τὰς ἀλλοιώσεις τῆς φωνῆς, τὰς χειρονομίας, τὸ βάδισμα, τὰς λιγοθυμίας κτλ., ἀντιδράσεις ἀναφαινομένας εἰς τὰς γυναίκας καὶ εὐκολώτερον καὶ ἔντονώτερον.

Ἡ **ἐνιονος αἰσθητικότης** παρατηρεῖται καθ' ὅλας τὰς περιόδους τῆς ζωῆς τῆς γυναικός.

Υπάρχουν μάλιστα συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι διατείνονται, ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦλάχιστον τῶν γυναικῶν ὑφίσταται ἐκ τῆς σπλαγγνικῆς καὶ ἀσυνειδήτου ζωῆς του παρορμήσεις τόσο ἰσχυράς, ὥστε τὸ λογικὸν δὲν δύναται νὰ τὰς ἀναχαιτίσῃ.

Ἦδη κατὰ τὴν **β' παιδικὴν ἡλικίαν** (3 ἢ 4 ἔτος) παρατηρεῖ τις, ὅτι, ἐνῶ εἰς τὸ ἀνδρικὸν φύλον δεσπόζει τὸ θεωρητικὸν ἐνδιαφέρον, εἰς τὸ γυναικεῖον ἐπικρατεῖ τὸ συναισθητικὸν τοιοῦτο.

Ἐὰν ἀγόρια καὶ κορίτσια ἴδουν κἄτι τι νέον καὶ ἄγνωστον, ἐκεῖνα θὰ ἐρωτήσουν πρῶτα - πρῶτα : τί εἶνε ; πόθεν προέρχεται ; εἰς τί χρησιμεύει ; ἐνῶ ταῦτα συνειθίζουσιν νὰ ἀντιδροῦν μὲ θαυμαστικά (τί ὠραῖον ! τί ἄσχημον ! κτλ.). Παρὰ τῆ κορασίδι ἐκδηλοῦται περισσότερα λεπτότης καὶ ὀλιγωτέρας ἐνεργητικότης, περισσότερα ἠπιότης, δειλία εἰς τὰ γούστὰ τῆς, τὰ παίγνια τῆς, τὰς ἀφελεῖς κλίσεις τῆς. Ἡ κόρη, πλέον σοβαρὰ καὶ πλέον τρυφερά, δὲν προσφεύγει εἰς παίγνια βάρβαρα (βασανισμὸς γαλῆς κλπ.). Τὸ μέγα τῆς πάθος, μικρογραφία τοῦ μητρικοῦ ἐνστίκτου, εἶνε ἡ κοῦκλα.

Κατὰ τὴν τρυφερὰν ταύτην ἡλικίαν μία αἰσθησις πολὺ ζωηρὰ ἀποτυποῦται κατὰ τρόπον κἄποτε ἀνεξίτηλον ἐπὶ τοῦ λεπτοφυοῦς νευρικοῦ συστήματος τῆς μικρᾶς αἰσθητικῆς. Εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν ὀφείλει ἐνίοτε νὰ ἀνέλθῃ ὁ νευρολόγος, διὰ νὰ ἀναζητήσῃ τὴν ἔμμονον ἰδέαν, τὴν ὑπόστασιν μιᾶς ἐφηβικῆς νευρώσεως. Αἱ κορασίδες τὸν ἐπαινον καὶ τὴν μομφὴν παίρνουν πολὺ περισσότερον κατάκαρδα ἢ τὰ ἀγόρια. συγκινοῦνται εὐκολώτερον, κλαίουσιν ἢ γελοῦσιν μὲ παραμικρὰν αἰτίαν.

Κατὰ τὴν **ἐφηβον ἡλικίαν** αἱ νεάνιδες εἶνε συχνότερον ἐπιδεικτικαὶ καὶ εὐκολώτερον εὐερέθιστοι καὶ εὐπρόσβλητοι. Εἰς μικρὰν παρατήρησιν καὶ ἔκφρασιν μομφῆς ἀντιδροῦν συχνότερον μὲ δάκρυα καὶ πικρίαν. Εἰς τὰς ἐξετάσεις δείκνυνται πολὺ πλέον ἀνήσυχοι, νευρικαὶ καὶ περίφοβοι. Περιπίπτουν ταχύτερον εἰς ἐνθουσιασμόν.

Τέλος, κατὰ τὴν ὄριμον ἡλικίαν αἱ γυναῖκες χαίρουν καὶ πάσχουν, ἐλπίζουν καὶ φοβοῦνται, ἀγαποῦν καὶ μισοῦν βαθύτερον ἢ οἱ ἄνδρες.

Ἡ **ζωηρὰ καὶ ἔντονος αἰσθητικότητα** καὶ συγκινητικότης τῆς γυναικὸς εἶνε σπουδαιοτάτη, διότι ἐξ αὐτῆς προέρχεται ὁλόκληρος **σειρὰ διακριτικῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων τῆς γυναικὸς**. Εἰς τὰς διαθέσεις τῆς εἶνε πλέον εὐμετάβολος, πλέον ἀκαταλόγιστος. Θυμώνει, χαίρει, κλαίει εὐκολώτερον καὶ ἀφθονώτερον. Εἶνε πλέον δειλή, πλέον εὐερέθιστος, πλέον εὐαίσθητος εἰς τὴν εἰρωνίαν, τὰς κοροειδίας καὶ τὴν μομφήν. Εἶνε ἐπίσης εὐπιστος καὶ πλέον προσιτὴ εἰς τὴν ὑποβολὴν δημαγωγῶν, καθισταμένη ὄργανον ἐπικίνδυνον καὶ εὐκόλως ὀδηγούμενον.

Ὡς ἐκ τῆς **ἐντόνου εὐαισθησίας** καὶ συγκινητικότητός των, αἱ γυναῖκες ὄχι μόνον ἔχουν, ἀλλὰ καὶ **ἐπιζητοῦν ἰσχυρὰς ψυχικὰς διεγέρσεις**.

Ἡ γυνὴ οὐδέποτε σχεδὸν εἶνε ἀδιάφορος· δὲν ὑπάρχει στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ μισῇ ἢ νὰ μὴ ἀγαπᾷ κάτι ἢ κάποιον, κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἔχη κάποιαν συγκίνησιν εἰς τὴν καρδίαν τῆς.

«Ἐπάρχουν γυναῖκες, λέγει ὁ **Octave Feuillet**, αἱ ὁποῖαι τόσο ἐπιζητοῦν συγκινήσεις, ὥστε προτιμοῦν ἓνα δυστύχημα ἀπὸ μίαν ἡσυχον κατάστασιν».

Ἡ ψυχικὴ αὕτη εὐαισθησία τῆς γυναικὸς καὶ ἡ διαρκὴς ἀναζητήσεις τῶν συγκινήσεων ἐξηγεῖ πολὺ καλὰ διατί αἱ γυναῖκες ἀρέσκονται εἰς ἀνάγνωσιν καὶ παρακολούθησιν δραματικῶν σκηνῶν, πολυκρότων ἐγκλημάτων, αἱματηρῶν θεαμάτων (θανατώσεις, ταυρομαχίας, ξιφομαχίας κλπ.).

Ἡ ζωηρὰ εὐαισθησία τῆς γυναικὸς παρέχει εἰς

αὐτὴν ταύτοχρόνως τὰς εὐγενεστέρας ἰδιότητας καὶ τὰ σοβαρώτερα ἐλαττώματα.

Αἱ περισσότεραι γυναῖκες, εὐρισκόμεναι εἰς μίαν κατάστασιν συνεχοῦς ὑπερευαισθησίας, εἶνε ὑπερβολικαὶ εἰς ὅλα. Σκέπτονται, κρίνουν μὲ τὰ νευρὰ των καὶ σπεύδουν πάντοτε εἰς βεβιασμένα συμπεράσματα, χωρὶς νὰ ἐξετάζουν κἂν τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ταῖς ὑποβάλλουν.

Καὶ δὲν ἔχει ἄδικον ὁ **Fouillée**, ὅταν λέγη : «Ἡ γυναικεία εὐαισθησία εἶνε τὸ κυριώτερον ἐμπόδιον διὰ τὴν διανοητικὴν τῆς γυναικὸς ἀνάπτυξιν, καθιστῶσα αὐτὴν εὐπιστον καὶ εὐυπόβλητον, καταλαμβάνουσα ὁλόκληρον τὴν διανοητικότητά τῆς καὶ ἀναχαιτίζουσα τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν φαινομένων».

Μητρικὸν ἔνστικτον. — Τὸ μητρικὸν ἔνστικτον, τὸ οὐσιωδέστατον τῆς γυναικείας ψυχῆς, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὴν γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἀποτελεῖ μέρος ἀναπόσπαστον τῆς αἰσθητικότητος.

Εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, ἡ βᾶσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ὁλόκληρον, σχεδὸν τὸ οἰκοδόμημα τῆς ψυχικῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως τῆς γυναικὸς, εἶνε ἡ ἀκένωτος πηγὴ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀναβλύζουν αἱ εὐγενεστεραι καὶ ὠραιότεραι συναισθήσεις τῆς γυναικὸς.

Εἰς κάθε γυναῖκα ὑπάρχει ἓνας πόθος ἐμφυτος τῆς μητρότητος, ἡ **philoprogenitiveness**, ὅπως λέγουσιν οἱ Ἀμερικανοί.

Ἡ γυνή, ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμήν, καθ' ἣν αἰσθάνεται τὸ παιδί εἰς τοὺς κόλπους τῆς, ἔχει πρὸς αὐτὸ μίαν ἀγάπην πλήρη τρυφερότητος καὶ αὐτοθυσίας. Βραδύτερον ἢ ἀγάπη τῆς καθίσταται ἔντονωτέρα καὶ ἀναλαμβάνει τὴν περιποίησιν καὶ διατροφήν

του, συχνάκις ὑπὸ συνθήκας δυσχερεστάτας, μὲ θυσίας πραγματικὰς, ἐξοικονομοῦσα, οὐχὶ σπανίως, τὸ ἀναγκαῖον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν τῆς τροφῆς καὶ ὑπόστασιν.

Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀλτροῦϊσμοῦ, τὸ ἰσχυρότερον καὶ εὐγενέστερον ἐξ ὧν ὑπάρχουν, εἶνε τόσοσ φυσικὸν εἰς τὴν γυναῖκα, ὥστε πᾶσα γυνή, μὴ ἐκδηλοῦσα τοιοῦτο, καὶ ἔξω ἀκόμη ἀπὸ τὴν μητρότητα, θεωρεῖται, καὶ δικαίως, ὡς τέρας.

Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους εἶνε καὶ πολὺ ἀνωτέρα τοῦ ἀνδρός, ὡς παιδαγωγὸς τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας.

«*Dans toute femme, λέγει ὁ Jules Simon (1), il y a une maîtresse d'école et une sœur de charité.*»

Ὅταν τὰ παιδιὰ μεγαλώσουν, ἡ γυνὴ τὰ ἀγαπᾷ μὲ θερμὴν ἐπιείκειαν, μὲ μίαν ἀγάπην συγχωροῦσαν, χωρὶς νὰ δίδῃ σημασίαν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν εὐτυχίαν, ὑπόληψιν καὶ τιμὴν τοῦ τέκνου τῆς.

Ἡ γυνὴ ἀγαπᾷ τὸ παιδί τῆς καὶ ὡς κλέπτῃν ἀκόμη, καὶ τὴν κόρην ὡς παραπλανηθεῖσαν καὶ ἐκπεσοῦσαν.

Ὁ πατήρ λυπεῖται διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος πεσόντα υἱόν του, ἀλλ' εἶνε δι' αὐτὸν ὑπερήφανος. Ἡ μήτηρ κλαίει διὰ τὴν ἀπώλειάν του καὶ θὰ ἔδιδεν εὐχαρίστως πίσω τὴν δόξαν, διὰ νὰ ἐπανακτήσῃ τὸν υἱόν τῆς. Ἡ ἀγάπη τῆς μητρὸς πρὸς τὰ τέκνα τῆς εἶνε κατὰ τι τόσοσ οὐσιῶδες, τόσοσ φυσικόν, ὥστε εἰς πᾶσαν ἄλλην ἀγάπην ἀνευρίσκει τις πάντοτε κατὰ τι ἀπὸ τὸ μητρικὸν ἐνστικτον. Ἡ ἀφοσίωσις, ἡ ἀνάγκη τῆς αὐτοθυσίας, ἡ λεπτότης τῆς φιλανθρωπίας, ἕνα θάρρος ἀξιοθαύμαστον, ὅ,τι τέλος ὑπάρχει καλύτερον εἰς τὸν γυναικεῖον χαρακτήρα, τὸ ὁποῖον τὴν καθι-

(1) *La Femme du XX siècle.*

στᾷ ὑπέροχον, θείαν, φαίνεται, ὅτι προέρχεται ἀπ' ἐκεῖ καὶ φέρει τὴν σφραγίδα τῆς μητρικῆς ἀγάπης.

Εἰς κάθε ἰδιότητα τῆς γυναικὸς κατὰ πάντοτε ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ τὴν ἔμφυτον μητρικὴν ἀγάπην. Δι' αὐτῆς ἡ γυνὴ ἀνυψοῦται χωρὶς κόπον εἰς τὸν ὑψηλότερον βαθμὸν τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἀφοσιώσεως.

ΕΙΔΙΚΑΙ Αἰσθησεις

1. *Ἀφή.*—Οἱ *Ottolengi, Di Mattei, Stern* καὶ *Galton* φρονοῦν, ὅτι αἱ νεάνιδες καὶ αἱ γυναῖκες γενικῶς εἶνε περισσότεροσ εὐαίσθητοι εἰς τὰς ἄπτικὰς ἐπιδράσεις, παρὰ οἱ νέοι καὶ οἱ ἄνδρες.

2. *Γεῦσις.*— Διὰ τὴν γεῦσιν ἐπικρατοῦν ἀντιφατικαὶ ἰδέαι.

Τινὲς φρονοῦν, ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει ἐντονωτέραν εὐαίσθησίαν τῆς γεύσεως. Ἄλλοι, τοῦναντίον, ἕπως ὁ *Lombroso* καὶ ὁ *H. de Varigny*, διατείνονται, ὅτι ἡ γεῦσις τῆς γυναικὸς εἶνε δις μέχρι πεντάκις ἤττον εὐαίσθητος ἢ ἡ τοῦ ἀνδρός. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης των οἱ τελευταῖοι ἀναφέρουν καὶ τὸ πασίγνωστον γεγονός, ὅτι οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος ἐκτιμηταὶ (*degustateurs*) διὰ οἶνους καὶ τροφὰς εἶνε πάντοτε ἄνδρες.

3. *Ὄσφρησις.*— Καὶ ἐδῶ ἐπικρατοῦν ἀντιφατικαὶ ἰδέαι.

Κατὰ τὸν *Lombroso*, ἡ ὄσφρησις τῆς γυναικὸς εἶνε δις μέχρι πεντάκις χονδροειδέστερα ἀπὸ τὴν τοῦ ἀνδρός. Κατὰ τὰς ἐρεύνας τῶν *Nichols* καὶ *Bailey*, ἡ γυνὴ δὲν αἰσθάνεται τὴν *essence de citron*, παρὰ εἰς δόσιν διπλασίαν ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ σημειώνει τὴν παρουσίαν τῆς. Μένει ἀναίσθητος εἰς διάλυσιν πρω-

σικοῦ ὀξέος εἰς $1/20000$, ἐνῶ ὁ ἀνὴρ τὴν αἰσθάνεται εἰς διάλυσιν $1/100000$.

« Ἄλλως τε, γράφει ὁ **Varigny**, ἡ γυνὴ ἐπιθεβαιοτὴ μόνη τῆς τὴν ὀσφρητικὴν τῆς ἀναπηρίαν καθ' ἑκάστην : ἀρωματίζεται ὑπερβολικὰ, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται, πιθανῶς, ἔχει μόνον εἰς συνήθειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι ἡ ἰδία ποσότης ἀρώματος παράγει ἐπ' αὐτῆς ὀλιγώτερον ἀποτέλεσμα, παρὰ ἐπὶ τοῦ ἀνδρός.

Ἄλλοι, τοῦναντίον, συγγραφεῖς, ἕπως οἱ **Garbini, Toulouse, Vaschide**, παραδέχονται, ὅτι ἡ ὀσφρησις τῆς γυναικὸς εἶνε πολὺ ὀξυτέρα ἀπὸ τὸν ἀνδρα.

ΓΕΝΙΚΑΙ Αἰσθησεις

Διὰ μερικὰς ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦν λεπτὴν αἰσθησιν, ὡς τὸ κούρδισμα τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἡ συναρμογὴ καὶ ἐπιλογή τοῦ μαλλιού, σπανίως διαπρέπουν αἱ γυναῖκες ⁽¹⁾.

Τὸ δέριμα τῆς γυναικὸς ἔχει τὸ αἰσθημα τοῦ **χώρου** καὶ τοῦ **βάρους** περισσότερον λεπτόν καὶ εὐαἰσθητόν.

Ἐπίσης τὸ αἰσθημα τῶν **χρωμάτων** εἰς τὴν γυναῖκα εἶνε πλέον ἀνεπτυγμένον.

Διὰ τὴν αἰσθησιν τοῦ **πόνου** (αἰσθητικότης τοῦ δέρματος εἰς τὸν πόνον) μεγάλαι συζητήσεις ἔλαβον χώραν μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων καὶ ὅλως ἀντιφατικαὶ διετυπώθησαν γνώμαι.

Οἱ **Lombroso, Sergi** καὶ **H. de Varigny** ὑποστήριξαν, ὅτι ἡ αἰσθητικότης τῆς γυναικὸς εἰς τὸν πόνον

⁽¹⁾ Galton, Inquiries into human faculty, New-York 1883, σ. 29.

εἶνε ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένη καὶ ὅτι γενικῶς αἱ γυναῖκες δὲν ἔχουν μεγαλυτέραν αἰσθητικότητα, ἀλλὰ μεγαλυτέραν **ἐρεθισιμότητα** ⁽¹⁾ καὶ καταλήγουν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ γυνὴ εἶνε ἀναίσθητος εἰς τὸν πόνον καὶ ἔχει, οὕτως εἰπεῖν, μίαν σχετικὴν ἀνοσίαν ἀπέναντι τοῦ πόνου.

« Ἡ γυνὴ, λέγει ὁ **Lombroso** πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του, ἀνέχεται καλύτερον τὸν πόνον τῶν ἐγχειρήσεων καὶ ἐκδηλοῖ ἀπέναντι τῆς ἐπανόδου τῆς μητρότητος θάρρος, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξήλευε καὶ ὁ ψυχραιμότερος ἀνὴρ.

» Ἡ σχετικὴ αὕτη ἀναίσθησις τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν πόνον, ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, εἶνε πολὺ ὠφέλιμος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, διότι, χάρις εἰς αὐτὴν, αἱ γυναῖκες ἐπαναπίπτουν τόσον εὐκολα εἰς τὴν ἐγκυμοσύνην, παρὰ τὰς ὠδίνους τοῦ τοκετοῦ καὶ παρὰ τὴν μικρὰν συμμετοχὴν, τὴν ὁποῖαν ἐκδηλοῦν εἰς τὰς ἡδονὰς τοῦ ἔρωτος. « Ὁ ἀνὴρ, μὲ τὴν εὐαίσθησίαν του, οὐδέποτε θὰ ἔκαμνε τόσα » ⁽²⁾.

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα ἐπισταμένως καὶ ἀμερολήπτως, ἐὰν ἀληθῶς αἱ γυναῖκες ἀνέχονται καλύτερον τοὺς πόνους τῶν ἐγχειρήσεων καὶ ἐὰν γενικῶς ἡ αἰσθησις τοῦ πόνου ἦναι ἀσθενεστερά καὶ ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν γυναῖκα.

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ζητήματος φαίνεται ἀλη-

⁽¹⁾ Κατὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ **Sergi**, ἡ ἐρεθισιμότης (irritabilité) πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ κατώτατος βαθμὸς τῆς αἰσθητικότητος, ὅστις δύναται ἢ νὰ μετατραπῇ εἰς ἀληθινὴν αἰσθητικότητα ἢ νὰ παραμείνη εἰς τὸ ἐπιπόλαιον ἀρχικόν της στάδιον (Archivio di Psichiatria, XIII 1).

⁽²⁾ **H. de Varigny**, La Grande Encyclopédie, ἄρθρον Femme, τόμ. 17, σ. 145.

θές. Πολλοὶ χειρουργοὶ βεβαιοῦν, ὅτι τῷ ὄντι ἡ γυνὴ ἀνέχεται καλύτερα τὸν πόνον.

Ὁ **Billroth** μάλιστα ἔχει κάπου γράφει, ὅτι αἱ γυναῖκες, ὡς ἤττον εὐαίσθητοι, ἔχουν περισσοτέραν ἀντοχὴν κατὰ τὰς ἐγχειρήσεις.

Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν σημαίνει καὶ μοιραίως, ὅτι ἡ αἰσθητικότης πρὸς τὸν πόνον εἶνε ἀσθενεστέρα.

Ἐρευναι πειραματικαὶ λεπτεπίλεπτοι διαφόρων συγχρόνων ἐπιστημόνων (**Heymans, Macdonald, Marion** κ. ἄ.) ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ αἰσθησις τοῦ πόνου εἰς τὰς γυναῖκας, εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας, εἶνε πολὺ ἀνωτέρα καὶ πολὺ πλέον ἀνεπτυγμένη, παρὰ εἰς τοὺς ἀνδρας.

Πῶς συμβαίνει ὅμως τότε ἡ τόσοσ συγκινητικὴ, ἡ τόσοσ εὐαίσθητος γυναικεία ἰδιοσυγκρασία νὰ δεικνύη τόσοσ ἡρωϊσμόν καὶ τόσοσν στωϊκότητα ἀπέναντι τῶν πόνων ;

Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ὁ **Marion** ἀποδίδει εἴτε εἰς μεγαλυτέραν εὐστροφίαν προσαρμοστότητος, εἴτε εἰς ψυχραιμοτέραν αὐτοεπιβολὴν καὶ συγκράτησιν.

Μίαν φυσικωτέραν καὶ ἀπλουστέραν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνεύρη τις ἴσως εἰς τὴν πλουσίαν καὶ πάντοτε εὐερέθιστον γυναικείαν φαντασίαν, ἡ ὁποία εἶνε εἰς θέσιν νὰ παραστήσῃ πολὺ ζωηρότερον καὶ ἐντονώτερον τὸν ἐπικείμενον πόνον ἢ δυστυχίαν.

Ὅπως πολὺ σωστὰ λέγει ὁ **Octave Feuillet** : « Elles rêvent quelque chose de mieux que le bien et de pire que le mal ».

Φαντάζονται δηλαδὴ τὸ χειρότερον, καὶ ὅταν ἀναφανῇ ὁ πραγματικὸς πόνος, ἔχουν ἤδη προαναπολιθῆ καὶ ἐξοικειωθῆ, καὶ οὐδεμίαν εὐρίσκουν δυσκολίαν νὰ τὸν ἀνεχθοῦν.

1. Ἡθικὸν συναίσθημα. — Τὸ αἰσθημα τοῦ νόμου, τοῦ φυσικοῦ αἰτιατοῦ, λείπει ἀπὸ τὴν γυναῖκα. Εἰς τε τὸν φυσικὸν καὶ ἠθικὸν ἰδίως κόσμον, ἔπου ἡ γυνὴ ἐξωθεῖ τὸ πνεῦμα τῆς λεπτότητος τόσοσ μακρὰν, ἡ ἐξαιρέσις τῆς φαίνεται τόσοσ ἀπλή, τὸ θαῦμα δὲν ἔχει τίποτε, τὸ ὁποῖον τὴν ἐκπλήττει.

Ἡ γυνὴ δὲν θέλει νὰ γνωρίζῃ τὸ ἀδυσώπητον τῶν ἀρχῶν· τῆς λείπει τὸ πνεῦμα τῆς εὐρείας ἰσότητος.

Τὸ αἰσθημα τοῦ δικαίου εἶνε πολὺ ὀλίγον ἀνεπτυγμένον εἰς τὴν γυναῖκα. «**The woman has no sense of justice**», γράφει ἡ λαίδη **Henry Somerset**. «Ἡ γυνή, λέγει ὁ **Gross** (1), εἰς τὴν κρίσιν τῆς περὶ ζητημάτων ποινικῶν, εὐρίσκεται πάντοτε ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τῆς δικαιοσύνης».

Κρίνει σχεδὸν πάντοτε κατὰ τὴν καρδίαν τῆς, κατὰ τὸ αἰσθημά τῆς. Οἱ νόμοι, αἱ διατάξεις προκαλοῦν εἰς αὐτὴν ἀποτροπιασμόν.

Ἡ γυνὴ εἶνε μία κακὴ δικάστρια, ἀλλ' ἕνας καλὸς δικηγόρος.

Τὸ αἰσθημα τοῦ καθήκοντος εἰς τὴν γυναῖκα ἔχει ἀλλοίαν κατεύθυνσιν. Ἡ γυνὴ κάμνει τὸ καθήκον τῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ τὸ θέλει, ὄχι διότι ὀφείλει. Αἰσθάνεται ὅτι εἶνε τὸ καθήκον τῆς, τὸ ἐκτελεῖ εὐχαρίστως, μὲ τὴν καρδιά. Ἐὰν δὲν τὸ κάνη μὲ εὐχαρίστησιν, εὐρίσκει πάντοτε τρόπους καὶ μέσα διὰ νὰ τὸ ἀποφύγῃ.

Τὸ σιδηροῦν πρέπει τοῦ καθήκοντος ἡ γυνὴ γνωρίζει ὀλιγώτερον ἢ ὁ ἀνὴρ.

(1) **H. Gross**, *Kriminalpsychologie*, Graz 1898.

2. **Θρησκευτικὸν συναίσθημα.** — Τὸ αἰσθημα τοῦτο εἶνε πολὺ γενικώτερον καὶ ἐντονώτερον εἰς τὰς γυναῖκας.

Ἡ ἀμφιβολία φοβίζει τὴν γυναῖκα, ὅσον ἐπιστημονικὴ καὶ ἂν ἦναι, καὶ προτιμᾷ νὰ πιστεύῃ, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ ἐμβαθύνῃ ἢ καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν πίστιν τῆς.

Ὅπως ἡ πίστις εἰς στενωτέραν σημασίαν, οὕτω καὶ ἡ δεισιδαιμονία καὶ ὁ μυστικισμὸς εἶνε συχνότερα εἰς τὰς γυναῖκας.

Καὶ ἐνῶ εἰς τὸν ἄνδρα τὸ **μυστηριῶδες**, τὸ **σκοτεινόν**, τὸ **ἀκατανόητον** ἐν πρώτοις καὶ πρὸ παντὸς διεγείρει τὰς πνευματικὰς λειτουργίας, εἰς τὴν γυναῖκα, τοῦναντίον, ὑποκινεῖ περισσότερον τὰ συναισθήματα καὶ τὴν φαντασίαν.

«*Elle est passionnée, mystique, et ardemment croyante jusque dans l'irreligion*» (Marion).

3. **Αἰσθητικὸν συναίσθημα.** — Τὸ αἰσθητικὸν συναίσθημα εἰς τὴν γυναῖκα εἶνε λίαν ἀνεπτυγμένον. Ἄλλὰ γενικῶς εἰς αὐτὸ ὑπάρχει περισσότερο γοῦστο, παρὰ δημιουργικὴ δύναμις.

4. ΒΟΥΛΗΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΣ

Ἡ γυνή, συνεπεῖα τῆς πλέον ἐντόνου συγκινητικότητός τῆς, γενικῶς ἔχει θέλησιν πλέον ἀσθενῆ ἢ ὁ ἀνὴρ.

Οὐχ ἦττον, ὅταν πρόκηται περὶ αὐτοθυσίας καὶ ἀφοσιώσεως, ἡ γυνή δεικνύει δύναμιν θελήσεως ὅλως ἐξαιρετικὴν.

Ἐπερηδᾷ μὲ ἀπίστευτον δύναμιν θελήσεως ὅλα τὰ κωλύματα, ὅλας τὰς δυσχερείας, διὰ νὰ περιποιηθῇ

ἀσθενοῦντας γονεῖς, σύζυγον, τέκνα. Εἰς δυστυχίας καὶ πλήγματα τῆς τύχης ἡ γυνή δεικνύει πολὺ συχνὰ μίαν θέλησιν ἀπιστεῦτως ἰσχυράν.

Ὡς πρὸς τὴν **δράσιν**, ἡ γυνή εἶνε γενικῶς πλέον δραστηρία, πλέον ἐνεργητικὴ, πλέον ἀποφασιστικὴ, διότι ὀλιγώτερον ἀναχαιτίζεται ἀπὸ ἀπόψεις καὶ λογικὰς σκέψεις.

Ἡ πλέον ἐνδιάθετος (**intuitive**) σκέψις τὴν καθιστᾷ πλέον εὐκίνητον, πλέον ταχεῖαν εἰς ἀποφάσεις καὶ πράξεις.

Διὰ τὴν δράσιν προσφέρει πάντοτε τὰ προσόντα τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματός τῆς, ἀλλ' ἐκδηλοῖ περισσότεραν ζωηρότητα παρὰ ἀλληλουχίαν, περισσότερον παθητικὸν θάρρος παρὰ πρωτοβουλίαν.

ΤΟ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΟΝ (INTELLIGENCE) ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Διὰ νὰ δώσωμεν μίαν συγκριτικὴν μελέτην τοῦ ἐν γένει διανοητικοῦ τῆς γυναικός, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνδρα, ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐν πρώτοις ποῖα εἶνε **τὰ γενικὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ γυναικείου πνεύματος, εἰς ποῖα ἀκριβῶς σημεῖα ὑπερέχει καὶ εἰς ποῖα ὑπολείπεται.**

Τὸ πνεῦμα τῆς γυναικός, θαυμασίως εὐκίνητον, εἶνε πρὸ παντὸς **πλαστικὸν καὶ μιμητικόν.** Ἡ μεγάλη αὕτη πλαστικότης, διὰ τῆς ὁποίας κατορθώνει ἡ γυνή νὰ ἀφομοιοῦται πρὸς ὅλα, νὰ προσαρμόζηται εἰς ὅλα τὰ περιβάλλοντα, ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μνήμην, αἰσθητικότητα καὶ φαντασίαν τῆς.

Ἐφομοιοῖ ταχέως τὸ συγκεκριμένον καὶ τὰς λεπτομερείας, ἀλλ' ὅπως τὰ παιδιά, ἀπεχθάνεται τὸ ἀφηρημένον, γενικοποιεῖ ὅπως τύχη, σκέπτεται μόνον διὰ περιπτώσεις εἰδικάς.

Ἡ γυνὴ εἶνε ἀνωτέρα διὰ τὴν ἐναποταμίευσιν πραγμάτων κεκτημένων (1), ὑπερέχει διὰ τῆς δυνάμεως τῆς προσαρμοστικότητος, διεισδύσεως καὶ ἀφομοιώσεως.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λείπει ἀπὸ τὸ διανοητικὸν τῆς γυναικὸς καὶ ἀποτελεῖ χάσμα μέγα εἰς τὸ πνευμά της, εἶνε, ὅτι λείπει πάντοτε ἡ **συνολικὴ ἀντίληψις**, ἡ ὑψηλὴ ἰδέα, ἣτις περιβάλλει, συμπυκνώνει, συνδέει ὅλα τὰ μέρη· ἀναλύτριάι ὑπομονητικάι, ἀνατέμνουσι λεπτομερῶς τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ συλλάβουσι τὸν συνειρμὸν των, νὰ ἐξαγάγουσι ἐξ αὐτῶν τοὺς νόμους, ἐνὶ λόγῳ νὰ κάμωσι τὴν **συνθετικὴν ἐνότητα**.

Προχωροῦσαι διὰ συλλογισμῶν λεπτεπιλέπτων καὶ ὀλίγον στενῶν, δὲν ἔχουσι ποτὲ τὰ ταχέα ἐκεῖνα καὶ διαυγῆ συμπεράσματα, ἀτινα δεικνύουσι σημεῖα μεγαλοφυΐας, καὶ φωτίζουν ἐν ἔργῳ. Ἄν καὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἔχουσι ἰδέας καθαρὰς, σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς καὶ διὰ τὰ σκοτεινότερα ἔτι ζητήματα, οὐχ ἤττον δὲν κατορθώνουσι νὰ γνωρίζουσι τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν τῶν πραγμάτων.

«Ἡ γυνὴ δὲν βλέπει, παρὰ μόνον τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πραγμάτων» (Malebranche).

(1) Εἰς ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν πρὸ ἐτῶν εἰς τὸ περιοδικὸν «Wiener Mode» ὁ διάσημος καθηγητὴς Carl Vogt καὶ τὸ ὁποῖον ἔκαμε πτάγον, φέρεται : «Ἡ γυνὴ εἶνε ἀνωτέρα διὰ τὴν ἐναποταμίευσιν πραγμάτων κεκτημένων καὶ κατωτέρα εἰς ὅ,τι ἀποβλέπει τὴν διανοητικὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὸν προσωπικὸν συλλογισμὸν».

Ἡ πρωτοτυπία καὶ ἐφευρετικότης λείπουν τελείως ἀπὸ τὸ γυναικεῖον πνεῦμα. Κατὰ μίαν στατιστικὴν, γενομένην πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἐπὶ 54 χιλιάδων διπλωμάτων εὐρεσιτεχνίας, μόνον 88 εἶχον δοθῆ εἰς γυναῖκας (1).

Ἡ δημιουργικὴ δύναμις τῆς γυναικὸς εἶνε μικρὰ καὶ ἐλλιπής. Τῆς λείπει ἡ ἐπιμονὴ καὶ θέλησις εἰς τὸν δημιουργικὸν ἀγῶνα. Ὁ ἀνὴρ, τοῦναντίον, εἶνε παραγωγικὸς καὶ δημιουργικὸς διὰ τὴν ἐργασίαν, τὴν ἔρευαν, τὴν ἀνακάλυψιν.

Ἡ γυνή, μὴ ἔχουσα δημιουργικὰ προσόντα, διὰ τὰς μεγάλας ἐργασίας εὐρίσκει πάντοτε στήριγμα εἰς τὰς ἀνδρικὰς δημιουργίας. Τὸ τοιοῦτον εἶνε καταφανὲς ὅχι μόνον εἰς τὴν φιλολογίαν, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ γυναικεῖα ἐπαγγέλματα, μὴδὲ τῆς μαγειρικῆς ἐξαιρουμένης.

Ὅστω λ. χ. εἰς τὴν μουσικὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀσχολεῖται ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων καὶ ὡς ἐρασιτέχνις καὶ ὡς καλλιτέχνις, ἔχει ἡ γυνὴ ἐπιδείξει ἐργασίας ἐξόχους, καὶ ἴσως καὶ ἐκτελέσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀνώτεραι ἀπὸ τὰς τοῦ ἀνδρός. Ἀλλὰ πάντοτε ἡ ἐπίδοσις αὕτη ὑπῆρξεν ἀναπαραγωγικὴ. Ὡς δημιουργὸς καὶ ἐδῶ ἔχει ἀποτύχει ἐπίσης. Οὐδέποτε καὶ εἰς οὐδεμίαν ἐποχὴν ἀνέδειξε συνθέτας διασήμους.

Ἡ γυνὴ δὲν ἔχει ἐνεργὸν κλίσιν πρὸς τὰς γενικότητας καὶ τὰς ἀφηρημένας ἰδέας. «Ἡ γυνή, λέγει ὁ Janet (2), τρομάζει τὰς ἐργασίας ἐκεῖνας τοῦ πνεύματος, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦν μακρὰν διανοητικὴν συγκέντρωσιν· ἐκλέγει ἐκεῖνας, αἵτινες ἀπαιτοῦν περισσό-

(1) Dr Bourdet cité par A. Martin, L'éducation du Caractère, σ. 192.

(2) Janet, Philosophie, σ. 346.

τερον τάκτ παρὰ ἐπιστήμην, περισσοτέραν ζωηρότητα παρὰ ἰσχύν, περισσοτέραν φαντασίαν παρὰ σκέψιν».

Γενικῶς, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἡ γυνή ἔχει πολλήν εὐφυΐαν, τόσην ἴσως, ὅσην καὶ ὁ ἀνὴρ. Τὸ πνευμά της, κατὰ τὸ ἥμισυ συνεπεία τῆς ιδιοσυγκρασίας της, κατὰ τὸ ἥμισυ συνεπεία τῆς ἀγωγῆς της, εἶνε ὠρισμένως καὶ ὡς ἐπιπόλαιον, παρὰ τὴν ζωηρότητα του, καὶ ὡς μυωπικόν, περισσότερον ταχὺ παρὰ ἀσφαλές, περισσότερον λεπτόν παρὰ ἰσχυρόν, περισσότερον αὐθόρμητον παρὰ ἐπιστημονικόν.

Μετὰ τὴν συνολικὴν αὐτὴν ἐπισκόπησιν τῶν γενικῶν διανοητικῶν χαρακτηριστικῶν, μᾶς ἐπιβάλλεται καὶ μία **ποσοτικὴ καὶ ποιοτικὴ**, οὕτως εἰπεῖν, **ἀνάλυσις** τοῦ πνεύματος τῆς γυναικός, διὰ νὰ κλείσωμεν τὸ παρὸν κεφάλαιον.

Διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ ὡς σαφέστερον καὶ παραστατικώτερον, ὀφείλομεν νὰ ἀναλύσωμεν, νὰ ἀνατάμωμεν, εἰ δυνατόν, τὴν διανοητικότητα, νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν ποιότητα καὶ ποσοτικὴν αὐτῆς δύναμιν, τὴν ἀντοχήν, τὸν βαθμὸν καὶ τὴν περιεκτικότητα.

Πρὸς ἀκριθεῖ ἐκτίμησιν τοῦ **βαθμοῦ τῆς διανοητικότητος** ἐνὸς ἀτόμου, ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας μερικὰ στοιχεῖα, διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὁποίων διαμορφοῦται καὶ τελειοποιεῖται τὸ πνεῦμα.

Ἐκ τῶν στοιχείων τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶνε: ἡ **ἐκτασις τῶν γνώσεων**, ἡ **προσοχὴ** καὶ ὁ **βαθμὸς τοῦ ἐνδιαφέροντος**, ἡ **φαντασία**, ἡ **διαθεσιμότης τοῦ ὑποσυνειδητοῦ** καὶ αἱ **κληρονομούμεναι πνευματικαὶ ιδιότητες**.

Ἄς ἴδωμεν τώρα συντόμως ὑπὸ ποίαν μορφήν καὶ ἔντασιν παρουσιάζονται εἰς τὴν γυναικείαν διανοητι-

κότητα τὰ στοιχεῖα ταῦτα, διὰ νὰ ἀποκρυσταλλώσωμεν εἶτα εἰς γενικὰς γραμμὰς τὰ σχετικὰ συμπεράσματα.

1. Ἡ **ἐκτασις τῶν γνώσεων** ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν λαμβάνει τις, τὴν ἐπιμέλειαν, τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν ἰκανότητα πρὸς μάθησιν καὶ τὴν μνήμην.

Ἐὰν ὑποθεθῆ, ὅτι ἡ μόρφωσις ἐκτελεῖται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς ἀμφότερα τὰ φύλα, ἡ **ἐπιμέλεια εἶνε μεγαλειτέρα εἰς τὴν γυναῖκα**.

Τὸ **ἐνδιαφέρον**, γενικῶς, δὲν εἶνε ἐλλιπές εἰς τὴν γυναῖκα, οὔτε ποιοτικῶς, οὔτε ποσοτικῶς, ἔχει ἕμως ἄλλην κατεύθυνσιν.

Θὰ ἴδωμεν ὀλίγον περαιτέρω ποία εἶνε ἡ κατεύθυνσις αὕτη.

Ἡ πρὸς **μάθησιν ἰκανότης** δὲν εἶνε ἡ ἴδια καὶ εἰς τὰ δύο φύλα. Ἡ γυνή, τοῦλάχιστον ἡ ὠριμος, κουράζεται εὐκολώτερον, διὰ λόγους καθαρῶς φυλετικούς.

Διὰ τὴν **μνήμην** ἐγένετο ἤδη μακρὸς λόγος.

Γενικῶς, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι, καὶ ὑπὸ τὰς καλυτέρας τῶν συνθηκῶν, ἡ ἐκτασις τῶν γνώσεων δὲν εἶνε ἴση εἰς τὰ δύο φύλα.

Διὰ μερικῶς κλάδους γνώσεων, κυρίως διὰ τοὺς ἀφηρημένους, ὁ ἀνὴρ εὐρίσκεται ἀναμφισβητήτως ἐν ὑπεροχῇ.

Διὰ τοὺς συγκεκριμένους πρακτικούς κλάδους μὲ ὁμοίομορφον διδασκαλίαν καὶ ἴσην ἐπιμέλειαν, εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ μία ἰσότης μεταξὺ τῶν δύο φύλων.

2. Ἡ **προσοχὴ καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ ἐνδιαφέροντος**. — Ὡς ἐκ τῆς ζωηρᾶς καὶ ταχείας ἀντιλήψεώς της, ἡ γυνή αἰσθάνεται πραγματικὴν δυσχέρειαν

εις τὴν προσήλωσιν τῆς σκέψεώς της ἐπὶ ὠρισμένου σημείου, ἰδίως ὅταν πρόκηται περὶ γενικοτήτων καὶ ἀφηρημένων ἰδεῶν.

Τὸ σαφές, τὸ συγκεκριμένον, ἐπισπᾶ τὴν προσοχὴν τῆς γυναικὸς καὶ διατηρεῖ τὸ ἐνδιαφέρον της διαρκῶς ἄγρυπνον.

Τὸ γενικόν, τὸ ἀφηρημένον, οὐτε τὴν προσοχὴν ⁽¹⁾, ἀλλ' οὐτε καὶ τὸ ἐνδιαφέρον της προκαλεῖ.

Ἡ γυνὴ δύναται νὰ ἀντιληφθῇ, νὰ κρατήσῃ διαρκῶς καὶ πάντοτε εὐκόλως νὰ χρησιμοποιήσῃ ὅ,τι τὴν ἐνδιαφέρει. Δι' ὅλα τὰ ἄλλα ἢ ἀντίληψίς της εἶνε βεβιασμένη, ἢ μνήμη της παροδικῆ καὶ ἢ χρησιμοποίησις κακίστη.

Ἡ γυνὴ ἔχει περισσότερο ἐνδιαφέρον διὰ πρόσωπα παρὰ διὰ πράγματα, διὰ γεγονότα παρὰ διὰ ἰδέας καὶ παραστάσεις.

Ὡς ἐκ τούτου, ἔχει περισσότερο ἐνδιαφέρον καὶ τάλαντον διὰ γλώσσας, καὶ ὀλιγώτερον διὰ τὰ μαθηματικά.

(1) Ἡ ἔλλειψις προσοχῆς μᾶς δίδει τὴν κλεῖδα τῆς κλασικῆς ἰσχυρογνωμοσύνης (*entêtement*) τῶν γυναικῶν διὰ τὰς γνώμας των, καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὀφείλομεν νὰ διευθύνωμεν τοὺς χειρισμοὺς τοῦ πνεύματος εἰς ὑστερικὰς καὶ νευρασθενικὰς γυναῖκας.

Αἱ γυναῖκες ἐμμένουν συχνὰ εἰς τὰς γνώμας των τόσο, ὥστε καὶ ἡ πλέον ἐξεζητημένη λογικὴ ἀδυνατεῖ νὰ τὰς τροποποιήσῃ. Τὸ τοιοῦτον συμβαίνει ὄχι διότι δὲν ἠμποροῦν νὰ καταλάβουν τὴν λογικὴν, ἀλλὰ διότι δὲν κατορθώνουν νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἐξήγησιν εἰς ὅλας της τὰς λεπτομερείας.

Δὲν πρέπει νὰ προσπαθῶμεν νὰ πείσωμεν τὴν γυναῖκα μὲ λογικὴν αὐστηράν, διότι δὲν θὰ μᾶς παρακολουθήσῃ εἰς τοὺς σοφοὺς συλλογισμοὺς μας. Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, ὀφείλομεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν πειθῶν, νὰ κίμωμεν ἐκκλησιν εἰς τὰ αἰσθήματά της καὶ νὰ ἐπιδειώξωμεν νὰ ἐπιδράσωμεν ἐπὶ τῆς φαντασίας της.

ἔχει μίαν ἀπέχθειαν πρὸς ὅλους τοὺς ἀφηρημένους κλάδους τῶν ἐπιστημῶν, τοῦθ' ὅπερ μᾶς δίδει τὴν ἐξήγησιν τοῦ διατί αἱ ἐργασίαι τῶν γυναικῶν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ ὅλως ἰδιαίτερος τοὺς ἀφηρημένους κλάδους, εἶνε τόσο μέτριαι.

«Εἶνε βέβαιον, ὅτι διὰ κάθε εἶδος σπουδῶν καὶ τάλαντων, αἱ νεάνιδες σπανίως κρατοῦν ὅ,τι μᾶς ὑπόσχονται» (P. Jolly).

«Αἱ μικραὶ κόραι, γράφει ὁ **Jean Meronde** περὶ ζωγραφικῆς, κάμνουν πράγματα θαυμάσια ὅταν ἀρχίζουν· ἔπειτα κράκ! σταματοῦν καὶ δὲν γνωρίζει κανεὶς διατί».

Ἡ ἐπιστημονικὴ σπουδὴ, διὰ τὴν γυναῖκα, πολὺ σπανίως εἶνε σκοπὸς ἀπόλυτος. Ὑπάρχουν σήμερον νεάνιδες ἀρκεταί, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ κάποιον λόγον ἀφιερροῦνται εἰς τὰς ἐπιστήμας. Κατὰ τὰς σπουδὰς των, αἱ ἐργασίαι των εἶνε καλαί, συχνὰ καλύτεραι ἀπὸ τὰς τῶν συμφοιτητῶν των νέων· εἶνε ἐπιμελεῖς, φιλόδοξοι καὶ διέρχονται τὰς ἐξετάσεις των ἐπιτυχῶς. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν ὅμως τῶν σπουδῶν των τὸ ἐλλεῖπον πραγματικὸν καὶ βαθὺ ἐνδιαφέρον ἐντὸς ὀλίγου γίνεται ὀλιγώτερον ἐκδηλον.

Νομίζει τις, ὅτι ἡ γυνὴ δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην τῆς ἐπιστήμης, ὅτι τὸ μέλλον της φαίνεται ἄλλως πῶς ἐξησφαλισμένον καὶ ὅτι στρέφεται πρὸς τὸν φυσικὸν της προορισμὸν ὡς συζύγου καὶ μητρός.

Μὲ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐξαφανίζεται σχεδὸν πάντοτε, χωρὶς ν' ἀφήσῃ ἴχνη τὸ ἴσως ἀσυνειδήτως φροῦδον ἐνδιαφέρον.

Μόλις ὑφίσταται κάποια σχέσις πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ἢ ὁποῖα ἔχει τεθῆ κατὰ μέρος, λησμονηθῆ ὡς κατὰ φύσιν, βεβιασμένον, κατὰ μὴ συμβιβαζόμενον πρὸς τὴν γυναικείαν ὑπαρξίν.

3. Περὶ φαντασίας καὶ ὑποσυνειδητοῦ ἔγινεν ἤδη λόγος.

4. Εἰς τὰς κληρονομουμένας (συγγενεῖς) πνευματικὰς ιδιότητας δὲν ὑπάρχει ἀξίας λόγου διαφορά μεταξὺ τῶν δύο φύλων. Μόνον ἢ κατεύθυνσίς των εἶνε ἄλλη : **περισσότερον ἐκδοχευτική (rezeptiver), ἀποταμιευτική, ἀφομοιωτική, ἀναπαραγωγική καὶ ὀλιγώτερον ἢ οὐδαμῶς δημιουργική.**

Διὰ τὰ συνοψίσωμεν τ' ἀνωτέρω, λέγομεν : ἡ γυνή— ἐπὶ τῇ ὑποθέσει γνώσεων ἐξ ἴσου πλουσίαν εἰς ἕκτασιν — δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀλιγώτερον εὐφυῆς ἢ ὁ ἀνὴρ. Ἐχει εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένην τὴν εἰδικὴν ἐκείνην εὐφυΐαν καὶ διανοητικότητα, τὴν τόσον σπουδαίαν διὰ τὴν καθημερινήν, τὴν πρακτικὴν ζωὴν, καὶ διὰ τὴν φυσικὴν τῆς ἀποστολῆν ὡς συζύγου καὶ μητρὸς.

Εἶνε φύσις πλέον ἐκδοχευτικὴ (rezeptiver), ἀντιλαμβάνεται εὐκόλα, ἔχει μίαν ἐξαιρετικὴν δύναμιν ἀποφασιστικότητος διὰ τὴν σφαῖραν τοῦ ἐνδιαφέροντός της, αἰσθάνεται καὶ κατανοεῖ τὰς τέχνας, ἔχει γούστο καὶ μπορεῖ νὰ τὰς ἀπολαύσῃ τελείως. Δὲν εἶνε ὅμως κατάλληλος οὔτε διὰ τὴν παραγωγικότητα εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας, οὔτε διὰ τὴν δημιουργίαν, οὔτε διὰ τὴν πρωτοτυπίαν.

ΣΤ'.

ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Ἡ διαφορά τῶν φύλων εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς συχνότητος τῶν νόσων δὲν εἶνε οὐσιώδης.

Φυσικὰ ὑπάρχουν ἀσθένειαι, αἱ ὁποῖαι προσβάλλουν μόνον τὴν γυναῖκα, ὅπως αἱ εἰδικαὶ γυναικεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σχέσεις πρὸς τὴν ἔμμηνον ροήν, τὴν ἔγκυμοσύνην καὶ τὰ γεννητικὰ ὄργανα.

Εἰς τὰς γυναῖκας παρατηροῦνται συχνότερον αἱ **ἐλαφρότεραι ἀδιαθεσίαι**, συνεπεία τῶν στενῶν σχέσεων τοῦ καθόλου ὀργανισμοῦ πρὸς τὸ γεννητικὸν σύστημα καὶ τὰς λειτουργίας αὐτοῦ.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἀπεδείχθη καὶ διὰ στατιστικῶν εἰς τὸ διδάσκον προσωπικόν : εἰς μίαν διδασκάλισσαν, κατὰ μέσον ὄρον, ἀναλογοῦν διπλάσιαι ἡμέραι ἀσθενείας, παρὰ εἰς ἓνα διδάσκαλον.

Εἰς τὴν γυναῖκα παρατηροῦνται συχνότερον καὶ κατὰ προτίμησιν αἱ ἐξῆς χρόνιαι νόσοι : ἡ **χλώρωσις**, ἡ **ἀπλῆ βρογχοκῆλη** (70 τοῖς ἑκατόν), ἡ **νόσος τοῦ Basedow**, τὸ **ἀπλοῦν ἔλκος τοῦ στομάχου**, ὁ **χρόνιος παραμορφωτικὸς ρευματισμὸς**, αἱ **σπλαγγχνικαὶ πτώσεις** καὶ ἰδίως ἡ **νεφροπρωσία**, ἡ **χορεία**, αἱ **κῆλαι** **μηριαῖαι** καὶ **ὀμφαλικάι**, αἱ **αἱμορ-**

ροΐδες, ἢ κοξαλγία, ὁ καρκίνος τοῦ μαστοῦ, τὸ ἐρυσίπελας καὶ ἡ ὕστερία (1).

Αἱ ψυχικαὶ νόσοι γενικῶς ἀπαντοῦν σπανιώτερον εἰς τὴν γυναῖκα, παρὰ εἰς τὸν ἄνδρα. Ἡ ἀναλογία εἶνε κατ' ἄλλους μὲν δι' 100 ἄνδρας 80 γυναῖκες, κατ' ἄλλους δὲ δι' 100 ἄνδρας 56 γυναῖκες (2).

Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐλαφρότεραι περιπτώσεις ψυχικῶν νόσων, διὰ τὰς ὁποίας δὲν φαίνεται ἀναγκαία ἢ εἰς εἰδικὰ ἄσυλα θεραπεία — οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ ἀποβλέπουν εἰδικῶς Φρενοκομεῖα — παρατηροῦνται συχνότερον εἰς τὰς γυναῖκας διὰ πολλοὺς λόγους.

Ἐν πρώτοις ὑπάρχουν ὠρισμέναι ψυχικαὶ νόσοι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σχέσεις εἴτε μὲ ὄργανα, ἐκτελοῦντα σπουδαίας διὰ τὴν γυναῖκα λειτουργίας (ὅπως ὁ θυροειδῆς ἀδὴν : νόσος τοῦ Basedow, τετανία, κρετινισμός, μυξοίδημα), εἴτε μὲ τὴν ἔμμηνον ροήν, ἢ ὁποῖα ἤδη εἰς φυσιολογικὰς περιπτώσεις ἐπηρεάζει τὴν ψυχικὴν ζωὴν τῆς γυναικὸς περιοδικῶς καὶ κατὰ τρόπον ἀρκούντως σοβαρόν.

Πρὸς τούτοις παρατηροῦνται εἰδικώτερον εἰς τὰς γυναῖκας ἰδιαίτεραί τινες καταστάσεις, ὡς αἱμορραγίαι, λοχεΐα, θηλασμός, αἱ ὁποῖαι ἐξασθενοῦν καὶ προδιαθέτουν αὐτὰς εἰς ψυχικὰς νόσους.

Τέλος, ψυχικαὶ τινες διαταράξεις ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν γενικὴν ὑπόστασιν τῆς γυναικὸς, ἢ ὁποῖα ἐκδηλοῦνται ζωηρότερον ἐπὶ τοῦ αἰσθητικοῦ πεδίου.

Τὸ γεγονός, ὅτι ἡ γυνὴ προσβάλλεται συχνότερον

(1) Apert E. καὶ Flipo, Bulletin de la Société médicale des Hôpitaux 1920, N° 9, 11 Μαρτίου, σ. 321 καὶ 326.

(2) Κ. Βούκουρα (Βιέννης), Die Eigenart des Weibes 1918, σ. 29—30.

ἀπὸ νόσους τινὰς, ἔχει συχνότερας ἀδιαθεσίας, οφείλεται ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν γεννητικὴν τῆς ζωῆς, ἢ ὁποῖα διέπει ἐντονώτερον ὅλην τῆς τὴν ὑπαρξιν, ἐν μέρει δὲ εἰς τὴν ἰδιαίτεραν ψυχικὴν τῆς ὑπόστασιν.

Γενικῶς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀνὴρ καὶ γυνὴ ἀντιδροῦν διαφοροτρόπως εἰς τὰς ἰδίαις νόσους καὶ ὅτι ἡ γυνὴ δεικνύει περισσοτέραν ἀντοχὴν εἰς τὰς χρονίας νόσους, ἀντιδρῶσα ἥττον ζωηρῶς, ἀλλὰ πλεονῶς ἀποτελεσματικῶς.

Z'.

ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν *συγκριτικὴν ἐξέτασιν* καὶ *μελέτην τῶν βιολογικῶν χαρακτήρων* τῶν φύλων, ὅπως αὕτη παρουσιάζεται σήμερον διὰ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν, καλὸν καὶ ἐπίκαιρον θεωροῦμεν νὰ ρίψωμεν ἓν βλέμμα ταχὺ ἐπὶ τῶν δύο ἀκολουθῶν σημείων :

Ποῖοι εἶνε οἱ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι προσδίδουν εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἰδιαιτέραν γυναικείαν ὄντοτητα ἢ, ὅπως λέγουσιν ἄλλοι, τὴν γυναικότητα τῆς (*feminité*) ;

Ἡ εἰδικὴ *φυλετικὴ ὄντοτης τῆς γυναικὸς* εἶνε κατὰ τὸ ὀριστικόν, τὸ ἀμετάτρεπτον, ἢ εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπηρεασθῇ τεχνητῶς καὶ μεταμορφωθῇ ὑπὸ διαφόρων ἐξωτερικῶν παραγόντων ;

Εἰς παλαιότερους χρόνους ἐπεκράτει ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ σπουδαιότερος παράγων διὰ τὴν γυναικότητα εἶνε τὸ γεννητικὸν σύστημα καὶ πρὸ παντὸς ἡ μήτρα. «*Tota mulier in utero*», ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

Ἄφ' ἧς ἐποχῆς ἐγένοντο γνωσταὶ αἱ ἐσωτερικαὶ ἐκκρίσεις τῶν ὕοθηκῶν, ἢ προσοχὴ τῶν ἐρευνητῶν ἐστράφη ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου σημείου. Εὐρέθησαν μάλιστα συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριξαν, ὅτι ὅλοι οἱ φυλετικοὶ χαρακτήρες τῆς γυναικὸς ἀφείλονται εἰς τὰς λειτουργίας τῶν ὕοθηκῶν.

«Ἡ γυνή, γράφει ὁ πολὺς *Virchow* (1), εἶνε ἀκριβῶς γυνή διὰ τῶν γεννητικῶν τῆς ἀδένων. Ὅλοι οἱ διακριτικοὶ χαρακτήρες τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ πνεύματός τῆς, ἐνὶ λόγῳ πάν ὅ,τι θαυμάζομεν καὶ ἐκτιμῶμεν εἰς τὴν ἀληθινὴν γυναῖκα, δὲν εἶνε, παρὰ μία ἐξάρτησις τῶν ὕοθηκῶν τῆς».

Ὅπως προσθέτει παραστατικώτερον ἄλλος συγγραφεὺς (2) : «ἡ γυνή εἶνε δούλη τῶν γεννητικῶν τῆς ἀδένων· ὅλα τὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματά τῆς ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς ὕοθηκῆς τῆς».

Ἡ γνώμη αὕτη, ἀληθινὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, εἶνε κατὰ τὸν ἀποκλειστικὴν καὶ ὑπερβολικὴν.

Εἶνε σήμερον ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι ἡ τελεία ἀνάπτυξις τῶν γυναικείων φυλετικῶν χαρακτήρων ἀναφαίνεται κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν πλήρη ὀριμότητα καὶ τὴν εἰς λειτουργίαν εἴσοδον τῶν ὕοθηκῶν, καὶ ὅτι ἡ ἀφαίρεσις τῶν ὕοθηκῶν συνεπάγεται ἀναστολὴν τῆς ἀναπτύξεως τῶν φυλετικῶν χαρακτήρων.

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ μερικοὶ γυναικεῖοι χαρακτήρες, διὰ τοὺς ὁποῖους δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ πᾶσα πρῶτος ἢ μὴ ἐπίδρασις τῶν ὕοθηκῶν. Οὕτω, κατὰ τὴν *ἐνδομήτριον ζωὴν*, καθ' ἣν οὐδὲ λόγος περὶ λειτουργίας τῆς ὕοθηκῆς εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ, τὸ θῆλυ ἔμβρυον παρουσιάζει χαρακτηριστικὸν σχῆμα τῆς πυέλου (3) καὶ ἰδιαιτέραν διάταξιν τῶν σπονδύλων (4).

(1) Klein, Krankheit, Vererbung und Ehe 1921, σ. 190.

(2) Klein, *ibidem*.

(3) Το θῆλυ ἔμβρυον ἔχει τὴν λεκάνην πολὺ πλατυτέραν, κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ *Le Damany*. Τὸ ἄρρεν, τοῦναντίον, εἶνε ὀγκωδέστερον, ἔχει τὴν κοιλίαν ὀλιγώτερον προέχουσαν, ἤττον θωλοτὴν καὶ τὴν λεκάνην ὀλιγώτερον πλατεῖαν.

(4) Ὁ κόκκυξ τοῦ θήλεος ἀποτελεῖται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τέσσαρας σπονδύλους, ὁ τοῦ ἄρρενος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ πέντε (Βούκουρας).

Ἐπίσης πολλοὶ φυλετικοὶ χαρακτηῆρες, οἱ ὁποῖοι παρατηροῦνται ἤδη εἰς νεογνά θήλεα καὶ κορασίδας, δυσκόλως δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς λειτουργίας τῶν ὀσθηκῶν.

Τοιοῦτοι εἶνε: αἱ διαφοραὶ μεγέθους καὶ βάρους τῶν νεογνῶν, ἡ διαφορὰ τῆς κόμης τῶν παιδῶν, ἡ διάφορος μυϊκὴ δύναμις, αἱ ψυχικαὶ διαφοραί.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς καταδεικνύεται, ὅτι, ἐκτὸς τῶν ὀσθηκῶν, ὑπάρχει ὠρισμένως καὶ ἕτερος παράγων, ὁ ὁποῖος ὀρίζει τοὺς γυναικείους χαρακτηῆρας.

«Διατί τὸ γεννώμενον ὄν εἶνε μία γυνή; Ἐπειδὴ ἔχει ὀσθηκὴν; Βεβαίως ὄχι. Τὸ φύλον ἵσταται ὑπερθεῖν τῶν γεννητικῶν τοῦ ἀδένων· εἶνε, βεβαίως, συναφὲς πρὸς αὐτούς, ἀλλ' οὐδέποτε ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἀπ' αὐτούς» (1).

Ὁ ἕτερος αὐτὸς παράγων εἶνε κᾶτι συγγενές, κληρονομικόν, περιωρισμένον εἰς τὸ φύλον, κᾶτι συνυπάρχον βαθεῖα καὶ στερεῶς συνυφασμένον, ἀφ' ἧς στιγμῆς καθορίζεται τὸ φύλον ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς.

Διὰ νὰ συνοψίσωμεν τὰ ἀνωτέρω, λέγομεν, ὅτι ἡ εἰδικὴ φυλετικὴ ὄντοτης τῆς γυναικὸς (γυναικότης), τόσον ἡ σωματικὴ, ὅσον καὶ ἡ βιολογικὴ καὶ ψυχικὴ, εἶνε συνέπεια δύο παραγόντων, ἐν μέρει μὲν τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἔσω ἐκκρίσεων τῆς ὀσθηκῆς, ἐν μέρει δὲ ἑνὸς παράγοντος συμφοῦς, κληρονομικοῦ, φυλετικοῦ.

Ἐπὶ τοῦ μεταβλητοῦ ἢ μὴ τῆς εἰδικῆς φυλετικῆς ὄντοτητος τῆς γυναικὸς δι' ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων ἐπικρατοῦν δύο γινώμαι.

Οἱ Morgan, Correns καὶ ὄλως τελευταίως ὁ Βούκουρας, ὑποστηρίζουν, ὅτι τὸ φύλον ἤδη ἀπὸ τὴν στιγμήν τῆς γονιμοποιήσεώς του δέον νὰ θεωρηθῆ ὡς κᾶτι ὀριστικόν, ἀμετάτρεπτον καὶ ἐν τῷ συνόλῳ του τελείως ἀνεπηρέαστον, καὶ ὅτι ἡ ἀγωγή, τὸ περιβάλλον, τὸ παράδειγμα καὶ ἔλαι αἱ γνωσταὶ ἐξωτερικαὶ συνθήκαι δὲν παίζουσιν κἀνένα σπουδαῖον ρόλον. «Αἱ ιδιότητες, αἱ ὁποῖαι χωρίζουσιν τὰ δύο φύλα, λέγουσιν οἱ διάσημοὶ ἐμβρυολόγοι Geddes καὶ Thomson, δὲν εἶνε ποσῶς τὸ ἀποκλειστικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνδρικής πιέσεως καὶ καταδυναστεύσεως, ἀλλ' ἡ ἐκφρασις μιᾶς ἰδιοσυγκρασιακῆς ἀντιθέσεως (contraste constitutionnel)» (1). Τοῦναντίον, ὁ Kammerer φρονεῖ, ὅτι ἡ μεταμόρφωσις καὶ τροποποιήσις του, μετὰ τὴν περίοδον τῆς γονιμοποιήσεως, εἶνε δυνατὴ τεχνητῶς.

Εἴμεθα τῆς γνώμης, ὅτι εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον. Δὲν ἀρνούμεθα, βεβαίως, ὅτι τὸν σπουδαιότερον ρόλον διὰ τὴν φυλετικὴν ὄντοτητα ἔχουσιν οἱ γεννητικοὶ ἀδένες καὶ ὁ συμφοῦς παράγων. Δὲν δυνάμεθα ὁμως καὶ νὰ παραδεχθῶμεν τὸ ἀπολύτως ἀμετάτρεπτον, ὀριστικὸν καὶ ἀναλλοίωτον.

Ἡ σημασία καὶ ἐπίδρασις τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν, καὶ ἰδίως τῆς ἀγωγῆς, τοῦ περιβάλλοντος, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, εἶνε κᾶτι, τὸ ὁποῖον εἶνε ἀδύνατον νὰ περιφρονήσῃ τις διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς εἰδικῆς φυλετικῆς ὄντοτητος τῆς γυναικὸς.

Ἄς ἴδωμεν τώρα ποῖαι εἶνε αἱ βιολογικαὶ διαφοραὶ τῶν δύο φύλων, πρῶτον εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς καὶ ἔπειτα εἰς τὰς λεπτομερείας.

(1) Κ. Βούκουρας, Die Eigenart des Weibes 1918, σ. 33.

(1) Jean Finot, La Revue, 15 Octobre 1911, σ. 439.

Ὁ ἐν Βιέννῃ Ἑλληὺν καθηγητῆς Κ. Βούκουρας, εἰς ἀπὸ τούς καλύτερον καὶ βαθύτερον μελετήσαντας τὴν διαφορὰν τῶν φύλων, γράφει τὰ ἐξῆς σχετικὰ περὶ τοῦ ζητήματος :

«Αἱ διαφοραὶ τῶν φύλων δὲν εἶνε ἀπλῶς ἐξωτερικαὶ· ἀποβλέπουν κάθε ὄργανον, κάθε ψυχικὴν ἐκδήλωσιν, ἐν συντόμῳ ὅλα. Εἶνε δυνατὸν σήμερον ἀκόμη πολλαὶ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, πολλαὶ ὄργανα, νὰ φαίνωνται ὁμοιογενῆ καὶ ἰσοδύναμα. Δὲν ἀμφιδάλλω, ὅτι, ὅσῳ βαθύτερον θὰ εἰσδύσῃ τις εἰς τὰ μυστήρια τῆς Βιολογίας, τόσῳ περισσότερο θὰ πεισθῆ, ὅτι ἀνὴρ καὶ γυνὴ διαφέρουν καὶ εἰς τὰς πλέον μικρὰς λεπτομερείας, τὰ πλέον μικρὰ κύτταρα, τὰ πλέον μικροσκοπικὰ μόρια» (1).

Γενικῶς, τὸ θῆλυ παρουσιάζει ὑπεροχὴν ὀργάνων θρέψεως καὶ ἀποκαθάρσεως, φαίνεται πλέον ἀνθεκτικὸν ἀπὸ ἀπόψεως τῶν ὀργάνων τῆς φυτικῆς ζωῆς καὶ τῆς γενικῆς θρέψεως, ἤττον ἀνθεκτικὸν τοῦναντίον ἀπὸ ἀπόψεως νευρικοῦ συστήματος καὶ ὀργάνων τῆς ζωῆς τῆς σχέσεως.

Τὸ θῆλυ φαίνεται θρεπτικόν, ἀπορροφητικόν, ἀποταμιευτικόν, **ἀναβολικόν** (2)· εἶνε, ὅπως λέγει Ἀγγλος βιολόγος, μία φιλάργυρος, ἢ ὅποια ἀποταμιεύει ἐνεργητικότητά χωρὶς νὰ τὴν ἐξοδεύῃ.

Τὸ ἄρρεν εἶνε ἐνεργητικόν, **καταβολικόν** (3), ἄσω-

(1) Κ. Βούκουρας, Die Eigenart des Weibes 1918, σ. 6.

(2 καὶ 3) Ὡς γνωστὸν, ἡ ζωσα ὕλη ἢ τὸ πρωτόπλασμα εἶνε μία οὐσία πολὺπλοκος καὶ ἀσταθῆς, ὑφισταμένη ἀκαταπαύστους χημικὰς ἀλλοιώσεις. Τὸ σύνολον τῶν ἀλλοιώσεων τούτων εἶνε γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «μεταβολισμός». Ἐν τῇ ἀρχῇ τὸ πρωτόπλασμα ἤτο ἀναμφιδόλως ἐν στοιχεῖον ἀπλοῦν, τὸ ὅποῖον παρέλαθεν εἶτα θρεπτικὰς οὐσίας διὰ διαφόρων μηχανισμῶν. Εἰς τὸν μηχανισμὸν

τον· ἐξοδεύει ὅ,τι κερδίζει καὶ ἀποταμιεύει, καὶ συχνὰ περισσότερο.

Τὸ θῆλυ δὲν ἔχει τὴν ρώμην τοῦ ἄρρενος, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν τῆς ἐπιθέσεως, ἀλλ' ἔχει τὴν δύναμιν τῆς ἀντιστάσεως. Ἀνέχεται καλύτερον ἀπὸ τὸ ἄρρεν τὴν ἀνάπαυσιν, ὠφελεῖται περισσότερο, ἔχει περισσότερο δύναμιν ἀνακτήσεως. Ἀντέχει καλύτερον ἀπὸ τὸν ἀνδρα εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ αἵματος καὶ τὰς χρονίας ἐξαντλητικὰς νόσους. Ἐχει περισσότερο ζωϊκὴν δύναμιν. Ἀνέχεται κάλλιον τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὰς παντοειδεῖς στερήσεις (1). Τρώγει ὀλιγώτερον, ἀλλ' ὠφελεῖται καλύτερα ἀφ' ὅ,τι τρώγει, ἐξοδεύουσα ὀλιγώτερον εἰς τὴν καθημερινὴν δραστηριότητα.

Ἡ ζωὴ τοῦ θήλεος φαίνεται πλέον βραδεῖα. ἀλλὰ περισσότερο στερεὰ, αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς εἶνε ὀλιγώτερον ζωηραὶ, ἀλλ' ἡ βᾶσις εἶνε πλουσιωτέρα, διαρκεστέρα.

Τὸ ἄρρεν εἶνε ὀργανισμὸς πλέον λεπτοφυῆς, ἤττον ἰσχυρός. Ἐχει βεβαίως τὴν μυϊκὴν δύναμιν, ἀλλ' ἡ θρεπτικὴ του δύναμις δὲν εἶνε εἰς τὸ ὕψος τῆς. Ἡ ἰσορροπία του εἶνε ὀλιγώτερον σταθερά (2).

τοῦτον τῆς προσθήκης, αὐξήσεως, κατασκευῆς, ἐδόθη τὸ ὄνομα «ἀναβολισμός». Τὸ πρωτόπλασμα, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ, ὑπόκειται ἐξ ἄλλου εἰς «ἀφετεροίωσιν», τὸν καλούμενον «καταβολισμὸν». Ἐπομένως «ἀναβολικόν» σημαίνει τὸ «ἀφομοιοῦν», καταβολικὸν δὲ τὸ «ἀφετεροιοῦν».

(1) Οἱ ἰατροὶ Camescasse καὶ Demoor διὰ στατιστικῶν, γενομένων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἀπέδειξαν, ὅτι τὰ κορίτσια ἀνέχονται καλύτερον τὰς παντοειδεῖς στερήσεις τοῦ πολέμου.

(2) Ὁ ἀνὴρ δίδει τὸ μέγιστον τῶν ἡλιθίων, ὅπως ἐπίσης καὶ τὸ μέγιστον τῶν μεγαλοφυῶν.

Τὸ ἄρρεν εἶνε πλέον ἀσταθὲς (*variable*) (1) ἢ τὸ θῆλυ (*Darwin*). Καὶ ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει περισσοτέρα ἀστάθεια καὶ εὐμεταβλητότης, ὑπάρχει ὠρισμένως ὀλιγώτερον βᾶθος, ὀλιγωτέρα ἰσορροπία, ὀλιγωτέρα γενικὴ ἀντίστασις.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὰς *λεπτομερείας* τῶν βιολογικῶν χαρακτήρων, αἱ ὁποῖαι ἐπιβεβαιοῦν πληρέστατα τὰ ἀνωτέρω.

Ἐνδιαφέρουσαι βιολογικαὶ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν φύλων παρατηροῦνται εἰς τὴν *συχνότητα* τῶν *γεννήσεων*, τὴν *θνησιμότητα* καὶ τὴν *μακροβιότητα*.

α') *Συχνότης γεννήσεων*. — Εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς εὐρίσκει τις, ὅτι δι' 100 κορίτσια (γεννηθέντα ζῶντα) ἀντιστοιχοῦν 104—106 ἀγόρια. Ἐὰν λογαριάσῃ τις μαζὶ καὶ τὰ γεννηθέντα πεθαμένα, ἡ ἀναλογία εἶνε 100 κορίτσια διὰ 106.5 ἀγόρια.

Ἡ ἀναλογία μεταξὺ ἀδυνάτων καὶ μετὰ διαμαρτίας περὶ τὴν διάπλασιν (παραμορφώσεις) γεννωμένων παιδῶν εἶνε 100 κορίτσια καὶ 127 ἀγόρια.

Ἐπίσης, ἡ ἀναλογία παιδῶν, οἵτινες γεννῶνται πεθαμένοι, εἶνε 100 κορίτσια δι' 132 ἀγόρια.

Ὡς πρὸς τὰς ἀποβολὰς καὶ τοὺς προῦρους τοκετούς, ἡ ἀναλογία εἶνε 100 κορίτσια δι' 164 ἀγόρια.

(1) Τὸ ἀσταθὲς (*variabilité*) τοῦ ἀνδρικοῦ πλάσματος ἀποδεικνύουν πολλὰ γεγονότα. Διαμαρτῖαι περὶ τὴν διάπλασιν εἶνε συχνότεραι εἰς τὸ ἀνδρικόν, παρὰ εἰς τὸ γυναικεῖον φύλον, ὡς λ.χ. λαγῶχειλος (4,4 : 2), ραιδόπους (360 : 210).

Ὁ F. Warner μεταξὺ 50,000 Ἀγγλῶν μαθητῶν εἶδεν ἑλατώματα ἀναπτύξεως εἰς 13% τῶν νέων καὶ 9% τῶν νεανίδων (W. Liepmann, *Psychologie der Frau*, Berlin 1920, σ. 233).

Τὸ ἀξιοσημεῖωτον εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν εἶνε, ὅτι, ὅσῳ νεώτερα εἶνε τὰ ἔμβρυα, τόσοῦ μεγαλύτερον εἶνε τὸ πλεόνασμα τῶν ἀγοριῶν (1).

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δεικνύουν καταφανῶς, ὅτι γεννῶνται πολὺ περισσότερα ἀγόρια, παρὰ κορίτσια (2).

6') *Θνησιμότης*. — Ἐὰν παρακολουθήσῃ τις τὴν φυλετικὴν ἀναλογίαν τῶν παιδῶν μετὰ τὸν τοκετόν, εὐρίσκει, ὅτι τὸ κατὰ τὴν γέννησιν ἐπικρατοῦν πλεόνασμα διὰ τὰ ἀγόρια ἐκλείπει μετὰ τὸ 3 ἢ 4 ἔτος, διὰ λόγους, τοὺς ὁποῖους θὰ ἴδωμεν ἀμέσως.

Μετὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ὑπάρχουν τόσα σχεδὸν κορίτσια, ὅσα καὶ ἀγόρια.

Ἡ ἀναλογία αὕτη διατηρεῖται σχεδὸν ἡ αὕτη, μετὰ μικρὰς παραλλαγὰς, μέχρι τῆς ὠρίμου ἡλικίας, καθ' ἣν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν γεροντικὴν, παρατηρεῖται πλεόνασμα τῶν γυναικῶν.

Διὰ νὰ δώσωμεν ἓνα συγκριτικὸν διάγραμμα τῆς θνησιμότητος τῶν δύο φύλων, λέγομεν :

Ἀπὸ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν τὸ ἔμβρυον ἀρχίζει ν' ἀναπτύσσεται ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός, ὅπως καὶ μετὰ τὴν γέννησιν, κατὰ τὴν πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν μέχρι τοῦ 4 ἢ 5 ἔτους, ἡ θνησιμότης εἶνε μεγαλυτέρα εἰς τὸ ἄρρεν φύλον.

Ἀπὸ τοῦ 5—9 ἔτους τὸ πλεόνασμα τῶν ἀρσενικῶν θανάτων ἐλαττοῦται καὶ ἀντικαθίσταται ἀπὸ τοῦ

(1) Ὁ ἀριθμὸς τῶν θηλυκῶν γεννήσεων ἐν Γαλλίᾳ εἶνε μικρότερος τοῦ τῶν ἀρσενικῶν (1040—1060 ἀγόρια διὰ 1000 κορίτσια). Ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη ἐκλείπει βραδύτερον καὶ ἀντιστρέφεται, ἕνεκα μεγαλυτέρας θνησιμότητος τῶν ἀρρένων. Τοῦναντίον, εἰς τὰς Μουσουλμανικὰς χώρας ὁ ἀριθμὸς τῶν θηλυκῶν γεννήσεων εἶνε ἀνώτερος τοῦ τῶν ἀρσενικῶν.

(2) Κ. Βούκουρα, *ibidem*, σ. 26.

10—14 έτους και από του 15—19 έτους υπό πλεονά-
 σματος γυναικείας θνησιμότητας.

Από του 20 έτους ή θνησιμότης τής γυναικός
 καθίσταται όριστικώς όλιγωτέρα, παρά τους κινδύνους
 των γεννητικών παθήσεων, τής έγκυμοσύνης και του
 τοκετού, και ή αναλογία αυτή διατηρείται μέχρι
 του τέλους τής ζωής (1).

Γενικώς, καθ' έλλην την διάρκειαν τής ζωής, ό
 άνήρ έχει μεγαλύτεραν θνησιμότητα ή ή γυνή.

Ας ίδωμεν τώρα, εάν οι άριθμοί ούτοι επιβεβαιου-
 νται όριστικώς διά των στατιστικών και ποίοι είνε οι
 λόγοι τής μεγαλύτερας θνησιμότητος του άρρενος
 φύλου κατά τας διαφόρους ηλικίας.

Ένδομήτριος ζωή. — Ανεφέραμεν ήδη άνω-
 τέρω, ότι, ως προς τας αποβολάς και τους προώρους
 τοκετούς, ή αναλογία είνε 100 κορίτσια δι' 164 άγό-
 ρια. Έπομένως, ήδη κατά την ένδομήτριον ζωήν, το
 άρρεν έχει τάσιν μεγαλύτεραν να γεννηθής πρωϊμότε-
 ρον. Και γνωρίζομεν όλοι όποίαν ήλαττωμένην ζωτι-
 κότητα και εϋπάθειαν παρουσιάζουν τα προώρως γεν-
 νώμενα παιδιά.

Διατί άρά γε κατά την ένδομήτριον ζωήν τα άγό-
 ρια έχουν περισσότεραν θνησιμότητα; Ο Βούκου-
 ρας φρονεί, ότι το τοιοϋτον όφείλεται εις την ιδιο-
 συγκρασίαν του άρρενος έμβρύου, ή όποία παρουσιάζει
 περισσότερας άνωμαλίας και, συνεπεία αυτών, είνε
 περισσότερο έκτεθειμένη εις κινδύνους. Ίσως συντε-
 λούν προς την τοιαύτην διάπλασιν και λόγοι έμβρυο-

(1) Demographie, Nouvelle table de mortalité de la popula-
 tion de la France (Semaine médicale, 5 Σεπτεμβρίου 1906, σ.
 CXLIII).

λογικοί (1), οι όποιοι δέν έχουν έτι καθορισθή τε-
 λείως.

Παιδική ηλικία.—Από τής γεννήσεως ήδη τα
 δύο φύλα είνε άνισα άπέναντι τής νόσου και του
 θανάτου.

α' Από δύο παιδιά, λέγει ό **Jean Finot**, γεννηθέντα
 την ίδια ήμέρα, ένα άγόρι και ένα κορίτσι, το κορίτσι
 έχει είκοσι και μίαν πιθανότητα ζωής κατά μίαν
 θανάτου, ενώ το άγόρι έχει μόνον δεκαεπτά πιθανό-
 τητας».

Ίδου και μία στατιστική του Έπουργείου τής Έρ-
 γασίας έν Γαλλία, δημοσιευθείσα υπό του **M. March**
 και δεικνύουσα τον άριθμόν θανάτου άρρένων κάτω
 του 1^{ου} έτους, διά 100 θανάτους θηλέων τής αυτής
 ηλικίας :

Γαλλία	121	Αυστρία	118
Βέλγιον	120	Ούγγαρία	117
Όλλανδία	121	Ίταλία	111
Έλβετία	123	Σερβία	110
Άγγλία	123	Βουλγαρία	114
Δανιμαρκία	124	Nouvelle-Galles du Sud	118
Νορβηγία	122	Νέα Ζηλανδία	124
Σουηδία	123	Uruguay	112
Ρωσία	113	Ίαπωνία	110
Γερμανία	120		

(1) Το γονιμοποιηθέν φάριον, το προωρισμένον να δώση άγόρι,
 διαφέρει εκείνου, το όποιον θα δώση κορίτσι. Το πρώτον έχει 22
 χρωμοσώματα, το δεύτερον 24. Η διαφορά αυτή παραμένει εις
 όλα τα κύτταρα, τα προερχόμενα από την κυτταρικήν διάρρυσιν
 του φαρίου. Όλα τα κύτταρα του άρρενος οργανισμού είνε με
 22 χρωμοσώματα, τα του θήλεος με 24.

(Διά λεπτομερείας ίδε **E. Apert**, Bulletin Société des Hôpitaux
 1920, N° 9, 11 Mars, σ. 326-334).

Ἡ μεγαλύτερα θνησιμότης τῶν ἀρρένων ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη μέχρι τοῦ 4^{ου} ἔτους συμπεριλαμβανομένου, ὅπως δεικνύει ἡ κατωτέρω στατιστικὴ, δημοσιευομένη ὑπὸ τοῦ E. Apert.

Ἀριθμοὶ θανάτων ἀπὸ 1—4 ἐτῶν (1910) :

	Ἀγόρια Κορίτσια		Ἀγόρια Κορίτσια	
Γαλλία	16.738	16.593	Ἰταλία	54.520 52.951
Βέλγιον	5.009	4.783	Ἰσπ. (1907)	43.883 41.537
Ὀλλανδία	3.965	3.633	Σερβία (1909)	9.443 9.367
Ἑλβετία	1.638	1.542	Βουλγ. (1907)	8.984 8.282
M.Br., Ἰσλ.	30.058	28.305	Ρουμ. (1903)	13.775 13.671
Δανιμαρκία	911	791	Maine (H.Π)	369 349
Νορβηγία	901	799	Michigan »	1.434 1.241
Σουηδία	2.502	2.209	Αὐστραλία	1.488 1.297
Ρωσ. (1906)	341.515	292.214	N. Ζηλανδία	259 217
Γερμανία	47.419	44.790	Uruguay	899 854
Αὐστρία	36.172	35.593	Ἰαπωνία	69.058 68.805
Ὀύγγαρια	36.176	35.847		

Οἱ λόγοι τῆς μεγαλύτερας θνησιμότητος τῶν ἀρρένων κατὰ τὰ πρῶτα παιδικὰ ἔτη, ἡ ὁποία, ὡς βλέπει τις, εἶνε σταθερὰ εἰς ὅλας τὰς φυλάς καὶ ὅλα τὰ κλίματα, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐξηγηθοῦν διὰ τυχαίων ἐπιδράσεων. Ὁφείλονται ὠρισμένως εἰς μίαν μεγαλύτεραν εὐπάθειαν καὶ εὐαισθησίαν τοῦ ἀρρενος φύλου, ἡ ὁποία δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὰς ἀνωμαλίας τῆς ἰδιοσυκρασίας.

Ἡ μεγαλύτερα θνησιμότης τῶν ἀρρένων ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη καθ' ὅλας τὰς περιόδους τῆς ζωῆς μέχρι τοῦ θανάτου, με ἐλαχίστας παραλλαγάς.

Ἀπὸ μίαν στατιστικὴν τοῦ Γραφείου τῶν Ἀπογραφῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (τοῦ 1911) (1)

(1) Bulletin médical 24 Ἰουνίου 1911.

μανθάνομεν, ὅτι ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἔτους ἡ θνησιμότης εἶνε μεγαλύτερα εἰς τὸν ἄνδρα. Μεταξὺ τοῦ 70—80 ἔτους ἡ θνησιμότης εἰς τὰ δύο φύλα εἶνε ἡ ἴδια. Ἀπὸ τοῦ 80—90 ἔτους 5 γυναῖκες ζῶσαι ἀναλογοῦν εἰς 4 ἄνδρας, ἀπὸ δὲ τοῦ 90—100, 2 γυναῖκες εἰς 1 ἄνδρα. Μετὰ τὸ 100 ἡ ἀναλογία γυναικῶν ζωσῶν εἶνε μεγαλύτερα.

Ὡς ἐκ τῆς μεγαλύτερας θνησιμότητος τοῦ ἀρρενος φύλου, καθ' ὅλην τὴν ζωὴν, παρατηρεῖται πλεόνασμα γυναικῶν, ὅχι μόνον κατὰ τὴν ὄριμον ἡλικίαν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ βραδύτερον κατὰ τὴν γερωντικὴν. Τὸ τοιοῦτον ἐξάγεται σαφῶς ἀπὸ τὰς στατιστικὰς. Κατὰ τὸν Βούκουραν ἐπὶ τοῦ ὀλιγοῦ πληθυσμοῦ τῆς Αὐστρίας, κατὰ μέσον ὄρον, ἀναλογοῦν 95 ἄνδρες δι' 100 γυναῖκας. Κατὰ διαφόρους ἡλικίας, διὰ 1000 ἄνδρας ἀναλογοῦν, ὅπως ἐπιβεβαιούται ἀπὸ τὰς στατιστικὰς (1) :

0—10 ἐτῶν	997	γυναῖκες
11—20 »	1037	»
21—30 »	1022	»
31—40 »	1039	»
41—50 »	1040	»
51—60 »	1082	»
61—70 »	1118	»
71—90 »	1169	»
90—100 » καὶ ἄνω	1533	»

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, ὑπάρχουν πολὺ περισσότεραι χῆραι παρά χῆροι, πολὺ περισσότεραι γραῖαι παρά γέροντες (2).

(1) K. Βούκουρα, Die Eigenart des Weibes 1918, σ. 28.

(2) Μίαν στατιστικὴν περὶ τοῦ «διὰ 1000 ἄνδρας πόσαι γυ-

Διὰ τοὺς λόγους τῆς μικροτέρας θνησιμότητος καὶ τῆς μεγαλυτέρας πρὸς ἀντοχὴν ἱκανότητος τοῦ θήλεος φύλου, ὁ καθηγητῆς Κ. Βούκουρας κάμνει τὰς ἀκολούθους πολὺ ὀρθὰς παρατηρήσεις :

« Ἡ γυνὴ κέκτηται περισσοτέραν ἱκανότητα πρὸς ἀντοχὴν, παρὰ ὁ ἀνὴρ. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ τὰ μέγιστα πρὸς ἀντοχὴν ἱκανὴ γυνὴ εἶνε πλέον ἱκανή, παρὰ ὁ τὰ μέγιστα πρὸς ἀντοχὴν ἱκανὸς ἀνὴρ.

» Ἡ γυνή, ὅπως καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα προσόντα, σπανίως φθάνει τὰ ἄκρα· ἔχει περισσοτέραν μέσην ἀξίαν. Ὑπάρχουν ἄρα ὀλιγώτεροι γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι υπερβαίνουν τὸν μέσον βαθμὸν τῆς πρὸς ἀντοχὴν ἱκανότητος, παρὰ ἄνδρες· ἀλλ' ἐπίσης καὶ

γυναῖκες ἀναλογοῦν εἰς διαφόρους χώρας» παρουσίασεν ὁ ἰατρὸς E. von Baelz εἰς τὴν 42αν Γενικὴν Συνεδρίαν τῆς Γερμανικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἀνθρωπολογίας. Ἴδου οἱ σχετικοὶ ἀριθμοὶ :

Διὰ 1000 ἀνδρας ἐν :	Γυναῖκες	Διὰ 1000 ἀνδρας ἐν :	Γυναῖκες
Μεγάλη Βρετανία	1070	Ἰταλία	4010
Νορβηγία	1064	Πολωνία	995
Δανιμαρκία	1058	Ἑλλάδι	986
Σουηδία	1049	Ἰαπωνία	980
Ἰσπανία	1049	Βρετανία καὶ Ἰνδίας	960
Αὐστρία	1035	Βουλγαρία	958
Γερμανία	1032	Σερβία	943
Ρωσία Εὐρωπαϊκῆ	1029	Σιβηρία	943
Ἑλβετία	1029	Καυκάσφ	901
Οὐγγαρία	1024	Κορέα	885
Γαλλία	1022	Ρωσία Ἀσιατικῆ	851
Ὀλλανδία	1017	Κίνα	801
Ἰρλανδία	1016	Ἀλάσκα	361
Βελγίφ	1015		

(Biologica 1912, 15 Ἀπριλίου, σ. 124).

ὀλιγώτεροι εἶνε αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν ἀξίαν κάτω τοῦ φυσιολογικοῦ.

» Τὸ τοιοῦτον ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἄρρεν φύλον παρουσιάζει περισσοτέρας ἀνωμαλίας ἰδιοσυγκρασίας, παρὰ τὸ θήλυ.

» Ὁ ἀνὴρ, σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, δεικνύει περισσοτέραν ἀστάθειαν (variabilité). Ἄνδρες ἐξ ἰδιοσυγκρασίας φιλάσθενοι εὐρίσκονται συχνότερον ἢ γυναῖκες.

» Ὁ πλέον ρωμαλέος ἀνὴρ εἶνε περισσότερον ἰσχυρὸς ἢ ἡ πλέον ρωμαλέα γυνή, καὶ ὑπάρχουν πέραν τοῦ μέσου ὅρου ἰσχυρότεροι ἄνδρες, παρὰ γυναῖκες. Ὑπάρχουν περισσότεροι ἀνδρικοί μεγαλοφυῖαι ἢ γυναικεῖαι» (1).

γ') **Μακροβιότης.** — Γενικῶς αἱ γυναῖκες ζοῦν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄνδρας. Αὐτὸ τοῦλάχιστον δεικνύουν ὅλα αἱ σχετικαὶ στατιστικαί, αἱ ὁποῖαι ἔχουν δημοσιευθῆ περὶ τοῦ ζητήματος (2).

Εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς ὑψηλίου, καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἰς κάθε ἀπογραφὴν, ὁ ἀριθμὸς τῶν μακροβίων καὶ ἑκατοντούτιδων γυναικῶν υπερβαίνει πάντοτε τὸν τῶν ἀνδρῶν. Τῷ 1850 ἐν Γαλλίᾳ, ἐπὶ 334 ἀτόμων, ἡλικίας ἄνω τῶν 99 ἐτῶν, ἦσαν 101 ἄνδρες καὶ 233 γυναῖκες. Τῷ 1901, ἐπὶ 313 ἀτόμων ἡλικίας 98 — 100 ἐτῶν, φέρονται ἄνδρες 99 καὶ γυναῖκες 214, Ἐν Γερμανίᾳ, τῷ 1885, ὑπῆρχον 2081 ἑνενηκοντούτεις ἄνδρες καὶ 3567 γυναῖκες τῆς αὐτῆς ἡλικίας. Ἡ ἀπογραφὴ τοῦ 1890 εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας διεπίστωσε τὴν ὑπαρξίν 3981 ἀτόμων σχεδὸν

(1) Κ. Βούκουρας, l. c.

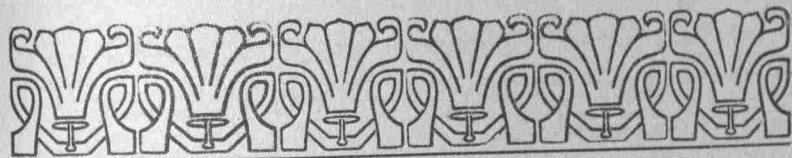
(2) Medical Record 1911, ἀριθμ. 20, σ. 908.

ἐκατονταετῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄνδρες 1398 καὶ γυναῖκες 2583.

Διὰ τὴν μεγαλυτέραν μακροβιότητα τοῦ ὠραίου φύλου ἐπεκαλέσθησαν πολλοὺς λόγους. Ὁ **Stewart** ἀποδίδει αὐτὴν εἰς τὴν μᾶλλον προφυλαγμένην τῆς γυναικὸς ζωὴν καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ γυνὴ ἀκούει τὰς ὑποδείξεις, τὰς ὁποίας δίδει ἡ κόπωση, ἐνῶ ὁ ἀνὴρ, καὶ τελείως ἀκόμη ἂν ἦναι ἐξηντλημένος, θέλει νὰ ἐγερθῆ καὶ νὰ περιπατήσῃ.

Ἄλλοι δι᾽σχυρίσθησαν, ὅτι ἡ μακροβιότης τῆς γυναικὸς ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπερδιεγερσιμότητα τοῦ νευρικοῦ τῆς συστήματος, τὸ ὁποῖον ἀντιδρᾷ μὲ τὴν βιαιότητα ἀπέναντι τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Δὲν θὰ εὐρίσκετο τις ἴσως μακρὰν τῆς ἀληθείας, ἂν παρεδέχετο, ὅτι ἡ μακροβιότης ὀφείλεται πρὸ παντὸς μὲν εἰς τὴν ἐν γένει ζωϊκὴν ἀντοχὴν τῆς γυναικὸς, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς καὶ τὰς συνθήκας, ὑφ' ἧς ἐξελίσσεται αὕτη.

Η΄.

ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ

Πρὶν ἢ κλείσωμεν τὸ παρὸν τεῦχος, καλὸν θεωροῦμεν νὰ ἀφιερῶσωμεν ὀλίγας σελίδας εἰς τὸ πολὺκροτον ζήτημα τῆς μορφώσεως καὶ χειραφετήσεως τῆς γυναικὸς, ὅπως τοῦτο παρουσιάζεται εἰς τὰς σύγχρονους κοινωνίας.

Προκαταβολικῶς σημειοῦμεν, ὅτι δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας κοινωνιολογικάς, παιδαγωγικάς, φιλοσοφικάς, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς παρέσυρε πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ προγράμματος τοῦ ἔργου.

Ἐπιθυμοῦμεν ἀπλῶς νὰ θίξωμεν τὸ ζήτημα εἰς τὰς γενικὰς αὐτοῦ γραμμὰς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως καθαρῶς ἐπιστημονικῆς.

Ὅποια πρέπει νὰ ἦναι ἡ ἀγωγή καὶ μόρφωσις τῆς συγχρόνου γυναικὸς; — Διὰ νὰ δώσῃ τις μίαν ἀμερόληπτον καὶ σαφῆ ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν, ὀφείλει προηγουμένως νὰ γνωρίξῃ ὁποία εἶνε ἡ φύσις τῆς γυναικὸς καὶ ποίας ἀναπτύξεως εἶνε ἡ δὲν εἶνε ἐπιδοκιμητή.

Εἰς τὰ δύο αὐτὰ σοβαρώτατα σημεῖα προσεπαθήσαμεν νὰ ἀπαντήσωμεν διὰ μακρῶν εἰς τὰ προηγούμενα ἡμῶν κεφάλαια.

Γνωρίζομεν ἤδη ἀρκετὰ καλὰ ποῖα εἶνε ἡ φύσις τῆς γυναικός, ποῖον εἶνε τὸ σωματικὸν καὶ διανοητικὸν ἐπίπεδον, εἰς τὸ ὅποιον φυλετικῶς εὐρίσκεται, ποῖα εἶνε τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὅποια ὑπερέχει ἢ ὑπολείπεται τοῦ ἀνδρός.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τούτων δυνάμεθα, χωρὶς φόβον, νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος μας.

Ἐν πρώτοις, ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς; Μᾶς φαίνεται, ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ δώσῃ τις ὀρισμὸν ἀκριβέστερον καὶ συνθετικώτερον ἀπ' ἐκεῖνον, τὸν ὅποιον ἔχει διατυπώσει ὁ πολὺς Ἀγγλὸς φιλόσοφος **H. Spencer**:

«Τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὄντος νὰ ζῆ, νὰ ζῆ ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην σημασίαν τῆς λέξεως, σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶνε νὰ μᾶς μάθῃ νὰ ζῶμεν».

Διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν ἐπακριβῶς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «ζῆν», ὀφείλομεν νὰ καθορίσωμεν τὰς διαφόρους μορφὰς τῆς ἐνεργητικότητος, αἱ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν νεωτέραν κοινωνίαν.

Ἐκαστος ἀνθρώπος ἔχει δύο εἶδη ζωῆς: μίαν ὡς **ἄτομον**, καὶ ἑτέραν ὡς **μέλος τοῦ εἶδους**.

Ἡ ἀτομικὴ ζωὴ ἀρχίζει μετὰ τὴν γέννησιν καὶ λήγει μετὰ τὸν θάνατον. Ἡ ζωὴ τοῦ εἶδους ἀρχίζει μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς γεννητικῆς ὠριμότητος καὶ κλείει μετὰ τὴν παύσιν τῆς ἀναπαραγωγικῆς ἰκανότητος. Ὁ ἀνθρώπος ὡς ἄτομον εἶνε θνητός, ἀλλ' ὡς μέλος τοῦ εἶδους ἐπιζῆ εἰς τοὺς ἐκγόνους καὶ τὰ ἔργα του.

Ἐὰν τώρα ἐξετάσωμεν ἐπισταμένως τὰ δύο φύλα

ἐν σχέσει πρὸς τὰ δύο εἶδη τῆς ζωῆς, θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι εἰς ἕλην τὴν σωματικὴν διάπλασιν τοῦ ἀνδρός δεσπόζουν τὰ διὰ τὴν ἀτομικὴν ζωὴν σπουδαία μέρη (ὄσπᾶ, μῦς, πνεύμονες, καρδία). Εἰς τὴν γυναῖκα, τοῦναντίον, ἐπικρατοῦν τὰ διὰ τὴν ζωὴν τοῦ εἶδους σημαίνοντα μέρη (οἱ πλατεῖς γόμφοι, ἡ εὐρεία κοιλία, οἱ μαστοί).

Σωματικῶς ὁ ἀνὴρ συμμετέχει εἰς τὴν ζωὴν τοῦ εἶδους, ἀλλ' ἐν δευτερευούσῃ μοίρᾳ. Ἡ γυνὴ ἕως, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς γενετησίου ὠριμότητός της, εἶνε ἐτοιμὴ πρὸς σύλληψιν, βαστάζει τὸ ἔμβρυον ἐπὶ ἐννέα μῆνας εἰς τοὺς κόλπους της, τὸ φέρει εἰτα εἰς τὸν κόσμον καὶ τὸ τρέφει.

Ἡ συμβολὴ τῆς γυναικός εἰς τὴν ζωὴν τοῦ εἶδους εἶνε μεγίστη. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀτομικὴν ζωὴν δὲν ὑπολείπεται, ἀρκεῖ νὰ ἀναπτύξῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὰς ἰδιαζούσας φυσικὰς καὶ ψυχικὰς τῆς δυνάμεις.

Πᾶσα ἀγωγὴ καὶ μόρφωσις, διὰ νὰ δώσῃ ἀποτελέσματα ὅσον τὸ δυνατόν ἰκανοποιητικώτερα καὶ θετικώτερα, ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὰς **ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ιδιότητας** καὶ διαθέσεις ἐκάστου φύλου.

Κατὰ τὰς ἐρεῦνας τῶν **Sellheim** ⁽¹⁾ καὶ **Menge** ⁽²⁾ ἡ **γενικὴ σωματικὴ ἀνάπτυξις** εἰς μὲν τὸν ἀνδρᾶ κλείει κατὰ τὸ 28 ἔτος, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα κατὰ τὸ 21 ἔτος.

Ἡ **γεννητικὴ ἀνάπτυξις** ἀρχίζει εἰς μὲν τὸν ἀνδρᾶ κατὰ τὸ 16 ἔτος, εἰς δὲ τὴν γυναῖκα κατὰ τὸ 10, φθάνουσα τὸ ὑψιστὸν σημεῖον εἰς ταύτην μὲν

(1) Sellheim, Produktionsgrenze und Geburtenrückgang 1914.

(2) Menge καὶ Opitz, Handbuch der Frauenheilkunde 1913.

μεταξύ του 20 και 33 έτους, εις εκείνον δὲ μεταξύ του 28 και 40 έτους.

Ἡ γενικὴ πνευματικὴ ἀνάπτυξις εις τὸν ἄνδρα φθάνει εις τὸ ὑψιστον σημεῖον της κατὰ τὸ 15 έτος, αὐξάνει βαθμιαίως και ἀφικνεῖται εις τὸ τέρμα του ὑψίστου σημείου κατὰ τὸ 28 έτος.

Ἐὰν θέλη τις νὰ κρατήσῃ τὴν ἰσορροπίαν εις τὴν γυναῖκα, ὀφείλει, ἀναλόγως τῶν ἠϋξημένων σωματικῶν ὑποχρεώσεων, νὰ ἔχη ὀλιγωτέρας ἀπαιτήσεις ἀπὸ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις μεταξύ του 15 και 21 έτους. Ἡ γενικὴ μόρφωσις, ὅπως ἐπίσης και ἡ ἀφορῶσα τὴν προπαρασκευὴν της διὰ τὴν κυρίαν ἀποστολὴν ὡς μητρός, πρέπει νὰ παρατείνεται μέχρι του 20 έτους και ἔπειτα πρὸ παντός πρέπει νὰ ἀρχίζῃ ἡ ἔντονος προπαρασκευὴ δι' ἓν ἰδιαίτερον στάδιον, διὰ νὰ ἦναι δυνατὴ μέχρι του 28 έτους νὰ συμπληρωθῇ ἡ τελεία μόρφωσις τῆς γυναικός, ὅπως και εις τὸν ἄνδρα.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς ἐν γένει ἀγωγῆς και μορφώσεως τῆς γυναικός προέχει μία θεμελιώδης ἀρχή, τὴν ὁποίαν εἶνε ἀδύνατον νὰ παραμελήσῃ τις ἐφ' οἴου-δήποτε ἐδάφους και ἂν στραφῇ.

Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἔχει θαυμασίως ἀποκρυσταλλώσει και διατυπώσει ὁ Ἄγγλος ἰατρός H. Maudsley εις τὸ ἔργον του : «**Sex in Mind and Education**», εις μίαν ἀριστοτεχνικὴν και συνθετικὴν φράσιν του, τὴν ἐξῆς : «**Sex lies deeper than culture**», (τὸ φύλον κεῖται βαθύτερον ἢ ἡ ἀγωγή) (1).

Διὰ νὰ ὀμιλήσωμεν κάπως σαφέστερον, γενικῶς τὸ φύλον της, μὲ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα παρεπόμενά της, εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κυβερνᾷ τὴν γυναῖκα και τὴν

(1) B. H. Gausseron, Que faire de nos Filles, σ. 23-24.

θέται εις μίαν κατόστασιν μειονεκτικὴν και ἐξηρητημένην.

Ὅφείλομεν ἄρᾳ γε νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀρχὴν ταύτην ὡς κατὰ τὸ μοιραῖον και ἀμετάτρεπτον διὰ τὴν γυναῖκα ;

Ὅλοι τοῦλάχιστον αἱ ἔρευναι τῶν συγχρόνων βιολόγων κατατείνουν εις τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ γυνή, ἤδη ἀπὸ τῆς ἐνδομητρίου ζωῆς, ἐγκλείει μέσα της μίαν εἰδικὴν φυλετικὴν ὄντοτητα, τὴν ὁποίαν οὐδὲν δύναται νὰ μετατρέψῃ, τοῦλάχιστον κατὰ τρόπον ριζικὸν και ὀριστικόν.

Δὲν εἴμεθα, βεβαίως, ἐκ τῶν φρονούντων, ὅτι ἡ ἀγωγή και ὄλαι αἱ ἐξωτερικαὶ συνθήμαι παίζουσι ρόλον ὅλως δευτερεύοντα διὰ τὴν σωματικὴν και ψυχικὴν διάπλασιν τῆς γυναικός. Τοῦναντίον, νομίζομεν, ὅτι διὰ μιᾶς μεθοδικῆς και συστηματικῆς ἀγωγῆς και μορφώσεως ἡ γυνή δύναται νὰ μεταμορφωθῇ, νὰ τελειοποιηθῇ, νὰ ἐξανθρωπισθῇ. Ἄλλ' εἰς τὸ βάθος τῆς γυναικείας ψυχῆς παραμένει πάντοτε ἀναλλοίωτον τὸ αἰώνιον γυναικεῖον μὲ τὴν εἰδικὴν του κατεύθυνσιν και ὄλας τὰς φυλετικὰς του ἀδυναμίας.

Πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς παραβίασιν τῆς εἰδικῆς φυλετικῆς κατευθύνσεως εἶνε μοιραίως καταδικασμένη εις ναυάγιον.

Ἐπάρχει ἀκόμη ἐν ἄλλο σημεῖον σπουδαιότατον, τὸ ὁποῖον συνδέεται στενῶς μὲ τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα.

Μεταξὺ φυλετικότητος και διανοητικότητος ὑφίσταται ἀναμφισβητήτως μία στενὴ σχέση, ἐν εἶδος ἀντιστροφου ἰσορροπίας.

Εἰς διανοητικότητα ἀνεπτυγμένην ἀντιστοιχεῖ φυλετικότης ἡλαττωμένη και τάνάπαλιν. Πᾶν ὅ,τι

ἐκτελεῖται ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο τούτων παρα-
γόντων, εἶνε πρὸς βλάβην τοῦ ἄλλου. Ἐπὶ τῶν δύο
τούτων βιολογικῶν ἀρχῶν ὀφείλει νὰ στηρίζεται πᾶσα
γυναικεία μὀρφωσις, διὰ νὰ δώσῃ τὸ μέγιστον τῶν
ἀποτελεσμάτων καὶ ἀπὸ ποιοτικῆς καὶ ἀπὸ ποσοτικῆς
ἀπόψεως.

Ἡ γυνή, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἄνδρα, σωματικῶς
καὶ πνευματικῶς παρουσιάζει χαρακτηῖρας διακριτι-
κούς, βιολογικούς, φυσιολογικούς, ψυχολογικούς, τοὺς
ὁποίους εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν εἰς
τὸ ζήτημα τῆς ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως.

Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κόπτονται διαρκῶς ὑπὲρ τῆς
τελείας ἐξισώσεως τῶν φύλων καὶ προσπαθοῦν νὰ τὰ
ἀναπτύξουν κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τύπον ἀγωγῆς καὶ
μορφώσεως, λησμονοῦν τὸν ἀμείλικτον βιολογικὸν νόμον
καὶ ἐργάζονται ἐπὶ ἐδάφους σαθροῦ καὶ ὀλισθηροῦ.

Ἡ γυνή ἔχει, βεβαίως, τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα καὶ
καθῆκον νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἀτομικότητά της, ὅπως
καὶ ὁ ἀνὴρ, νὰ ἐμβαπτίσῃ τὰ χεῖλη της εἰς τὸ ποτή-
ριον τῶν ἐπιστημῶν, ὅπως καὶ ἐκεῖνος.

Δὲν πρέπει ὅμως ποτὲ κατὰ τὴν μὀρφωσίν της νὰ
τίθενται κατὰ μέρος αἱ ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας
δημιουργεῖ ἡ φυλετικότης της.

Ἡ γυναικεία ψυχὴ ἐμπερικλείει μέσα της δυνά-
μεις ἐσωτερικὰς φύσεως γενικῆς, κοινὰς δι' ἕκαστον
ἄτομον, καὶ ἄλλας, φύσεως εἰδικῆς, προερχομένας
ἀπὸ τὸν εἰδικὸν της ὀργανισμόν. Ἡ μὀρφωσις, ἐπι-
διώκουσα τὴν καλλιέργειαν καὶ τελειοποίησιν τῶν
πρώτων, δὲν θὰ παραμελῇ τὰς δευτέρας. Ἡ μονομερῆς
ἀνάπτυξις τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἐκ τῶν δυνάμεων
τούτων θὰ διδῇ πάντοτε ἀποτελέσματα ἀτελεῖ καὶ
ἀμφιβόλου ἀξίας.

Ἡ μὀρφωσις θὰ ἔχῃ ὡς σκοπὸν νὰ ἐνισχύῃ πάν-
τοτε ὅ,τι καλὸν καὶ ὠραῖον καὶ ὑψηλὸν ὑπάρχει ἐν
τῇ γυναικείᾳ φύσει, ἀλλὰ καὶ νὰ περιορίζῃ ἢ μετα-
τρέπῃ ὅ,τι συνυπάρχει ἤδη ἀτελές, ἐλλειπές ἢ ἐσφαλ-
μένον.

Ἡ βαθεῖα ψυχολογία τῆς γυναικὸς ἀποδεικνύει,
ὅτι ἡ αἰσθηματικότης ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῆς ἐκφάν-
σεις (τρυφερότης, ἀφοσίωσις, καλωσύνη κλπ.) κατέ-
χει, οὕτως εἰπεῖν, θέσιν προνομιοῦχον παρὰ τῷ ὠραίῳ
φύλῳ. Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἀναδείξουν τὴν
γυναῖκα εἰς ὃν πρωτότυπον, οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ της
ἐπιπέδου, τοῦ τῆς αἰσθηματικότητος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ
διανοητικοῦ, παραγνωρίζουν τοὺς φυσιολογικούς καὶ
ψυχολογικούς νόμους, μετατοπίζοντες τὸν φυσικὸν ροῦν
μιᾶς ἐμφύτου ἐνεργητικότητος εἰς ἕδαφος ξηρὸν καὶ
ἄγονον. Ἡ μεταμὀρφωσις εἶνε, βεβαίως, δυνατὴ, ἀλλ'
ἐπιτυχᾶνεται δαπάναις ἐργασίας παρατεταμένης,
ἀγῶνος φοβεροῦ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποῖου ἡ
γυνή κινδυνεύει νὰ συντρίψῃ εἰς κομμάτια ἕλα τὰ
προσόντα τῆς φυλετικῆς καὶ αἰσθητικῆς ἀτομικό-
τητός της.

Ὁ ὑπέρτατος νόμος τῆς ἀγωγῆς εἶνε ν' ἀναπτύξῃ
ὅσον τὸ δυνατὸν τελειότερον ἕλας τὰς φυσικὰς καὶ ψυχι-
κὰς δυνάμεις τοῦ ὄντος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται,
διὰ νὰ δύναται τοῦτο νὰ ἐκπληρώσῃ ὡς οἶόν τε καλύ-
τερον τὸν προορισμὸν τῆς ζωῆς του.

*Ποῖος εἶνε ὁ ἀληθὴς καὶ φυσικὸς προορι-
σμὸς τῆς γυναικὸς εἰς τὸν κόσμον, ποῖοι οἱ σκο-
ποί, δι' οὓς φαίνεται καμωμένη; — Ἡ ἀπάντησις
εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην θὰ μᾶς δώσῃ καὶ τὴν κλεῖδα
τῆς μορφώσεως τῆς πλέον λογικῆς καὶ τῆς πλέον
καταλλήλου διὰ τὸ γυναικεῖον φύλον.*

Ὁ φυσικὸς προορισμὸς τῆς γυναικὸς εἶνε ὁ γάμος καὶ ἡ ἀληθινὴ ἀποστολὴ τῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ φύσις τὴν ἔχει προορίσει, εἶνε ἡ ζωὴ τοῦ εἴδους. Ἐδῶ ἀκριβῶς διανοίγεται πρὸ τῆς γυναικὸς μέγα στάδιον δράσεως, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὡς μήτηρ, ὡς οἰκοδέσποινα, ὡς σύντροφος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὡς παιδαγωγὸς τῶν τέκνων, ἔχει νὰ ἀναδείξῃ τὰ θαυμάσια, λεπτὰ καὶ ὑπέροχα προσόντα τοῦ φύλου τῆς.

Ἡ μόρφωσις τῆς θὰ ἔχῃ ὡς κύριον σκοπὸν νὰ τὴν προπαρασκευάσῃ διὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην. «Πρέπει, λέγει ἡ **Mme de Stael**, νὰ ἀναθρέψωμεν καὶ μορφώσωμεν τὴν νεάνιδα μὲ τὴν διαρκῆ σκέψιν, ὅτι θὰ ἦναι ἡμέραν τινὰ ἢ σύντροφος τοῦ ἀνδρὸς».

Καὶ ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης θὰ στηριζώμεν ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῆς λοιπῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως τῆς γυναικὸς, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης θὰ κρατῆ τὴν θέσιν τῆς τιμίως καὶ χρησίμως ἐν τῇ ζωῇ, καὶ θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν πρόοδον καὶ ἐξύψωσιν τῆς κοινωνίας.

Ὡς γενικὴν κατεύθυνσιν τῆς γυναικείας μορφώσεως θὰ ἔχωμεν πάντοτε ἐν νῷ νὰ ἐργασθῶμεν, διὰ νὰ τὴν ἀναδείξωμεν εἰς ἓν ὄν τελείως λογικόν, ἓνα τίμιον ἄνθρωπον καθ' ἑλὴν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, καὶ νὰ δημιουργήσωμεν οὕτως ἀληθεῖς γυναῖκας ὡραίας, ἰσχυρὰς καὶ ἐλευθέρως, βαδίζουσας ἀποφασιστικῶς ἐν τῇ ζωῇ πρὸς κατάκτησιν τῆς εὐτυχίας.

Ποῖος πρέπει νὰ ἦναι ὁ βαθμὸς τῆς μορφώσεως, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἔχῃ μία γυνή;

Εἰς τὸ λεπτόν τοῦτο ζήτημα ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἀμέσως ἐπόμενον περὶ χειραφετήσεως κεφάλαιον. Δὲν ἀντέχομεν ὅμως εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὴν σκέψιν μιᾶς λογίας

δεσποινίδος ἐκ Ρώμης, ἡ ὁποία ἐβραβεύθη μεταξὺ τριάκοντα χιλιάδων εἰς σχετικὸν διαγωνισμὸν τῆς ἡμερησίας ἰταλικῆς ἐφημερίδος τῆς Ρώμης «**Piccolo Giornale d'Italia**», Σεπτέμβριος 1921 :

«Ἡ γυνὴ πρέπει νὰ γνωρίζῃ τόσα γράμματα, ὥστε νὰ ἐκφράζῃ τὰς σκέψεις τῆς· τόσην ἱστορίαν, ὥστε νὰ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα τῆς· τόσην φιλοσοφίαν, ὥστε νὰ στέργῃ τὴν τύχην τῆς· τόσην ἐπιστήμην, ὥστε νὰ πιστεύῃ εἰς τὸν Θεόν· τόσον ἔρωτα, ὥστε ν' ἀφιερῶθῃ εἰς ἓνα ἄνθρωπον».

Ἀπὸ πεντηκονταετίας περίπου ἤρχισε νὰ ἀναφαίνηται εἰς τὸν ὀρίζοντα δειλὰ-δειλὰ κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν ἐπιτακτικώτερον καὶ θορυβωδέστερον ἢ ὑπὲρ τῆς **χειραφετήσεως κινήσις**.

Δύο ἰδίως διάσημοι ἄνδρες, ὁ **J. Stuart Mill** διὰ τοῦ πολυκρότου ἔργου του «**Subjection of Women**» καὶ ὁ **Secretan** διὰ τοῦ ἐπίσης ἀξιολόγου ἔργου του «**La civilisation et la croyance**», ἀνέλαβον, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν των τὸ ζήτημα.

Βαθμιαίως ἡ κίνησις ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις καὶ σήμερον εἰς ἔλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας ὁ ὑπὲρ τῆς χειραφετήσεως ἀγὼν συνεχίζεται ἐνεργητικώτατα μὲ τάσεις ὑπερμέτρως ἀπειλητικὰς.

Ἡ χειραφετήσις, ἡ ὁποία ἐν ἀρχῇ εἶχεν ὡς πρόγραμμα νὰ διεκδικήσῃ δικαιώματά τινα διὰ τὴν γυναῖκα, παρουσιάζει σήμερον ἓνα προσανατολισμὸν ἕλως νέον, ἐπιζητοῦσα τὴν τελείαν ἐξίσωσιν τῶν φύλων ἔχι μόνον ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ἐδάφους, μὲ ἄλλας λέξεις τὴν **ἀνδροποίησιν** ἢ, ὅπως λέγουν ἄλλοι, τὸν **ἐξανδρισμὸν** τῆς γυναικὸς. Καὶ ἔχει πολὺ δίκαιον ὁ **De Gourmont**, ἔταν προτείνῃ τὴν

ἀντικατάστασιν τῆς λέξεως «feminisme» διὰ τοῦ «hominisme». Ἡ ἔκφρασις μᾶς φαίνεται ἐξαισία καὶ ἀκριβής. Διαζωγραφεῖ θαυμασίως τὴν γυναῖκα, βαρυνθεῖσαν τὸ φύλλον τῆς καὶ τρέχουσαν πρὸς πεδίον, ἐστρωμένον μὲ καθήκοντα τραχέα καὶ φροντίδας βαρυτάτας, ἐγκαταλείπουσαν τὰ προνόμιά τῆς, λιποτακτοῦσαν ἀπὸ τὴν ἐστίαν τῆς.

Ἄς κατέλθωμεν πρὸς στιγμὴν εἰς τὸ πολύκροτον πεδίον τῆς χειραφετήσεως, ὅπως αὕτη παρουσιάζεται εἰς τὰς σημερινὰς κοινωνίας, καὶ ἅς ἴδωμεν, ἐὰν ἡ διεκδικουμένη ἐξίσωσις τῶν φύλων καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ἦναι λογικὴ καὶ κατορθωτὴ, καὶ ποίας συνεπειᾶς εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιφέρει διὰ τὸ μέλλον τῆς κοινωνίας καὶ τὸ καλῶς ἐννοούμενον συμφέρον τῆς γυναικός, πραγματοποιουμένη.

Ἡ πεποιθήσις, τὴν ὁποίαν ἔχομεν σχηματίζει ἐκ μακρᾶς συγκριτικῆς μελέτης ὄλων τῶν ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς χειραφετήσεως κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη δημοσιευθέντων, εἶνε, ὅτι ἡ τελεία ἐξίσωσις τῶν φύλων εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ δράσεως εἶνε μία οὕτοια ἀπραγματοποίητος, ἐν ὄνειρον πολὺ γαργαλιστικόν, ἀλλ' ἐσύλληπτον.

Λόγοι ἀνατομικοί, φυσιολογικοί, βιολογικοί, ἐὰν θέσωμεν κατὰ μέρος πολλοὺς ἄλλους, προβάλλουν ὡς τείχη κυκλώπεια, ὡς φρούρια γιγάντια, τῶν ὁποίων ἡ ὑπερπήδησις καὶ ἐκπόρθησις μᾶς φαίνεται ἀνθρωπίνως ἀδύνατος. Ἐὰν δέ, διὰ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὰς ἀτρομήτους φεμινιστρίδας, παραδεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν, ὅτι ἡ τελεία ἐξίσωσις εἶνε δυνατὴ, ὀφειλομένον νὰ ἐμολογήσωμεν, ὅτι νίκη τοιαύτη θὰ ἦναι μοιραίως καδμεία, νίκη μὲ ἀποτελέσματα ἀξίας ἀμφιβόλου καὶ ὠφελιμότητος ὑπόπτου.

Ἡ φύσις δι' ἕκαστον φύλον ἔχει καθορίσει ἐν πεδίον δράσεως μὲ ὠρισμένα σύνορα. Ἐντὸς τοῦ φυσιολογικοῦ τούτου πεδίου ὀφείλει νὰ περιστρέφηται ὅλη ἡ ἀτομικὴ καὶ φυλετικὴ δραστηριότης ἐκάστου φύλου.

«Τὸ κοινωνικὸν πεδίον τῆς γυναικός, λέγει πολὺ σωστὰ ὁ L. Manouvrier (1), εἶνε καθωρισμένον ὑπὸ τῆς φύσεως, τουτέστιν ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν γεννητικῶν διαφορῶν, ὑπὸ ἐνὸς προσανατολισμοῦ ἀνατομικοῦ καὶ φυσιολογικοῦ ἀμετατρέπτου, ὁ ὅποιος συνεπάγεται μίαν κοινωνικὴν λειτουργικὴν ἐξειδίκευσιν οὐχὶ ὀλιγώτερον φυσικὴν καὶ ἀμετάκλητον καὶ σήμερον, ἔπως καὶ πρὸ χιλιᾶδων ἐτῶν».

Εἴμεθα ἐκ τῶν φρονούντων, ὅτι ἔπως ἕκαστος ἀνθρώπος μόνον δι' ἰδιαιτέρας μορφώσεως καὶ καλλιέργειας τῶν ἰδιαζουσῶν αὐτῷ ἰδιοτήτων δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ καλύτερον, τὸ σχετικῶς τέλειον, οὕτω καὶ τὰ φύλα, τότε μόνον ἔμπορον νὰ λύσουν τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως καθωρισμένα προβλήματα, ἐὰν ζήσουν τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῖς ζωὴν καὶ τὴν τελειοποιήσουν. Ἡ ἐξίσωσις τῶν φύλων εἶνε δυνατὴ ἐντὸς καὶ μέχρι τοῦ φυσικοῦ συνόρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναμφισβητήτως καὶ στηρίζεται ἡ ὑπαρξίς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐξερχομένη τοῦ ὁρίου τούτου, καθίσταται ἀντιφυσιολογικὴ, παραπαίει, ἐκφυλίζεται.

Ποίας συνεπειᾶς ἔχει καὶ θὰ ἔχῃ πάντοτε μία χειραφέτησις, στηριζομένη ἐπὶ τῆς τελείας ἐξισώσεως τῶν δύο φύλων εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ δράσεως;

«Ὅλαι αἱ μέχρι τοῦδε μετ' ἐπιμελείας καὶ ἀμερο-

(1) Medicina, L'Électorat des Femmes devant les Physiologistes, Μῆος 1911, VIII.

ληψίας συνειλεγμένοι σχετικά παρατηρήσεις αποδεικνύουν σαφώς, ότι ή σύγχρονος μορφή τής χειραφετήσεως τείνει να αλλοιώση τόν φυσιολογικόν τής γυναικός τύπον. **Ἡ ειδική σωματική και ψυχική οντότης τής γυναικός βαίνει άλματικῶς πρὸς ἐκφύλισιν και ἐκμηδένισιν, διὰ νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπὸ ἓνα γυναικεῖον τύπον νέον, οὐδέτερον, ἀνδροποιημένον.**

Ἡ συμμετοχή τής γυναικός εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ζωὴν συνεπάγεται ὠρισμένως **μίαν αἰσθητικὴν ἀλλοίωσιν και βλάβην τοῦ σώματός της.**

Αἱ σωματικαὶ μορφαὶ καθίστανται γωνιώδεις, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τραχέα και ἀνήσυχα, οἱ τρόποι και αἱ κινήσεις ἀνδροποιούνται, ἡ τρυφερά πνοή τής γυναικότητος σβύνει (1).

Τὸ γεγονός ὁμολογεῖται και ἀπὸ τὰς πρωτοστατούσας εἰς τὴν φεμινιστικὴν κίνησιν.

«Ἡ εἴσοδος τής γυναικός, γράφει ἡ **Lily Braun** (2), εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν μὲ τὸν ἄνδρα συναγωνισμὸν ἔχει ἀποτυπώσει τὴν σφραγιδα τής ἐπὶ τοῦ ὠραίου φύλου. Εἴτε εἰς συνέλευσιν ἐργατριῶν, εἴτε εἰς γυναικεῖον συνέδριον παρευρεθῆ τις, ἡ ἐντύπωσις εἶνε πάντοτε ἡ ἴδια : τὰ λεπτὰ και χαριτωμένα θέλητρα, τὰ ὅποια ἄλλοτε ἀπετέλουν ἀποκλειστικὸν προνόμιον τής γυναικός, ἔχουν ἐξαφανισθεῖ ἀπὸ τὰ πρόσωπα. Μία ἐκφρασις ψυχρότητος και σκληρότητος τὰ ἔχει διαδεχθεῖ. Ἐνας νέος γυναικεῖος τύπος ἐδημιουργήθη. Ὁ

(1) Ὁ **Friedenthal**, προχωρῶν ἔτι περαιτέρω, ὑποστηρίζει, ὅτι εἰς τὰς διανοητικῶς κουρασμένας γυναῖκας παρατηρεῖται τάσις πρὸς φαλάκραν και τρίχωσιν τοῦ προσώπου. Ἡ γνώμη αὕτη μᾶς φαίνεται ὑπερβολική.

(2) **C. Menge**. *Handbuch der Frauenheilkunde* 1920, σ. 120 και *Memoiren einer Sozialistin* II 1911, σ. 41.

βίαιος ἀγὼν τοῦ συναγωνισμοῦ, ὁ ὅποιος ἀναγκάζει τὴν γυναῖκα νὰ ἀντιμετρήσῃ τὴν παραγωγικὴν τής δύναμιν μὲ τὴν τοῦ ἀνδρός, ἔχει ἀποπνίξει βαθέως τὸν τρόπον τής ὑπάρξεώς της».

Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα ἀπὸ ἀπόψεως καθαρῶς ὑγιεινῆς, δὲν θὰ δυσκολευθῶμεν νὰ παρατηρήσωμεν, ἔτι ἡ ὑπέρμετρος διανοητικὴ κόπωσις και ἡ ἐπαγγελματικὴ πάλη και δραστηριότητος ἀφίνουν πάντοτε ἰχνηβαθέα ἐπὶ τοῦ ἄλλως τρυφεροῦ τής γυναικός ὄργανισμοῦ.

Και δὲν πρόκειται μόνον περὶ διαταραχῶν τής γενικῆς ὑγείας και τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἀλλ' ἐπίσης περὶ ἀνωμαλιῶν τοῦ γεννητικοῦ συστήματος, αἱ ὅποια συνοδεύονται μὲ σοβαρὸν περιορισμὸν τῶν εἰδικῶν λειτουργιῶν, ἐλάττωσιν τής πρὸς κύησιν και θηλασμὸν ἰκανότητος.

Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐπασχόλησις, ὑπὸ τὰς διαφορὰς αὐτῆς μορφάς, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τής ἰδιαίτερας φυλετικῆς οντότητος τής γυναικός, καθιστῶσα αὐτὴν νευρικὴν, ἀσθενικὴν και πολλάκις ἀνάπηρον.

Και παρελθόντων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, ὡς ἐν καλειδοσκοπείῳ, αἱ ἐξηντλημένοι ἐργάτριαι τῶν ἐργοστασιῶν, αἱ ἀναιμικαὶ πωλήτριαι τῶν καταστημάτων, αἱ ὠχραὶ ράπτριαι, αἱ καταβεβλημένοι νοσοκόμοι και ἔλη ἢ χλωρωτικὴ λεγεὼν τῶν μαιῶν και διδασκαλισσῶν. Εἰς ὅλας ὁ ἀγὼν ἔχει ἀποτυπώσει, ἔσθθεν και ἔξωθεν, τὴν σφραγιδα τής ἐπαγγελματικῆς βιοπάλης.

Ἐὰν τώρα θελήσωμεν νὰ μετατοπίσωμεν τὸ ζήτημα ἐπὶ ἐδάφους εἰδικωτέρου, τοῦ **διανοητικοῦ**, θὰ εὕρωμεν πάντοτε τὰς ἰδίας ὁλεθρίας συνεπειάς.

«Κατὰ τρόπον γενικόν, γράφει ὁ ἰατρός **Ralph Wait**

Parsons (1), εἰς ἀπὸ τοὺς διασημοτέρους ἐπιστήμονας τοῦ Νέου Κόσμου, τὸ σύστημα τῆς ἀγωγῆς μας ὠθεῖ τὴν γυναῖκα πρὸς σπουδὴν προγράμματος ἐπιστημονικοῦ, ὁλοῦν ἐπιτεινομένου μὲ τὰς τὰς συναναγωνισθῆ πρὸς τὸν ἄνδρα. Τὰς ὥρας τῶν μαθημάτων, αἱ ἐποῖται, καταλαμβάνουσαι ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ἡμέραν, στεροῦν τὰς μαθητριάς τῆς φυσικῆς ἀσκήσεως, διαδέχονται ἀγρυπνίαι ὑπερβολικῶς παρατεταμένα δι' ἄλλα μαθήματα.

»Τοιοῦτον σύστημα ἀγωγῆς ἔχει ὡς φυσικὴν συνέπειαν τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τελείαν καταστροφὴν τῆς υγιείας τῆς νέας ὑπὸ νόσων, ὡς ἡ ἀναιμία, αἱ ἀσθένειαι τοῦ στομάχου καὶ αἱ νευρικαὶ ἰδίως παθήσεις. Ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν φρενοβλαβῶν, τῶν κατὰ τὸ 1902 εἰς τὰ νοσοκομεῖα τῆς Νέας Ὑόρκης νοσηλευθέντων, 40 % ἐπὶ τῶν γυναικῶν εἶχον τύχει ἀνωτέρας μορφώσεως, ἐνῶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν μόνον 16 % εὐρίσκοντο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου.

»Ἡ ἀνωτέρα μόρφωσις τῶν νεανίδων παρουσιάζει ἐπὶ πλέον καὶ ἄλλους κινδύνους. Διαπλάττει τῷ ὄντι χαρακτῆρα ὀλιγώτερον γυναικεῖον, σχεδὸν ἀνδρικόν. Ἡ νεανὶς καθίσταται ἐγωῖστρια, ἀνεξάρτητος, χειραφετημένη εἰς τε τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς τρόπους. Συνελόντι εἰπεῖν, χάνει πᾶν ὅ,τι γυναικεῖον ἔχει ἐπάνω τῆς. Δυνατὸν νὰ ἦναι διὰ τοὺς ἄνδρας μία καλὴ φίλη. Θὰ τῆς ἦναι πολὺ δύσκολον νὰ ἀποβῆ τὸ ἰδεῶδες, τὸ ὅποιον ὁ ἀνὴρ ζητεῖ ἀπὸ μίαν κόρη. Καὶ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον ἢ οὕτως ἀνατραφεῖσα νέα διακρίνεται συχνάκις διὰ τὴν τελείαν ἔλλειψιν γούστου εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῆς. Τὸ δὲ σοβαρώτερον ἔτι, ἐὰν

(1) New-York medical Journal (Foyer medical 13 Μαρτίου 1907).

θελήσωμεν νὰ διακρίνωμεν εἰς αὐτὴν τὴν μέλλουσαν σύζυγον καὶ βραδύτερον μητέρα τῆς οικογενείας, θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ νέα αὕτη δὲν ἔχει ποτὲ οὔτε τὴν ἐπιθυμίαν, οὔτε τὸν καιρὸν νὰ παρασκευασθῆ διὰ τὰ μέλλοντα αὐτὰ καθήκοντα. Ραπτική καὶ μαγειρικὴ εἶνε δι' αὐτὰς τελείως ἀγνωστα, ἡ δὲ εὐτυχία ἔχει ἐλαχίστας ἐλπίδας διὰ νὰ βασιλεύσῃ εἰς τὴν οικογενειακὴν ἐστίαν, ἢν μέλλει νὰ συμπήξῃ».

«Μεγαλύτερος ἡμέρα τῆ ἡμέρα, γράφει ὁ σὲρ Τσάλμερς, ἀριθμὸς ἰατρῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐπιστημόνων, βιολόγων, διευθυντριῶν κολλεγίων, διευθυντῶν ἀνωτέρων σχολῶν καὶ πανεπιστημίων, κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι μετὰ μίαν ἢ δύο γενεὰς αἱ γυναῖκες δὲν θὰ ὑπάρχουν ὡς φύλον, ἐὰν ἐξακολουθήσουν ν' ἀναπτύσσονται κατὰ τὸ σύστημα, μὲ τὸ ὅποιον μορφώνονται, ἐκπαιδεύονται, ἀναπτύσσονται σωματικῶς καὶ ψυχικῶς σήμερον».

Ἡ ὑπερβολικὴ διανοητικὴ κόπωσις τῆς νεάνιδος κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως, τὴν ὅποιαν μοιραίως συνεπάγεται ἡ γυμνασιακὴ παιδεία καὶ ἡ εἰς ἀνωτέρας σχολὰς σπουδῆ, καὶ ἡ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀκολουθοῦσα ἐπιστημονικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ δραστηριότης, ἀλλοιώνουν τὰς λειτουργίας τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ ἐπιδρῶν εἰς βαθμὸν λίαν ἀξιοσημεῖωτον ἐπὶ τε τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ τρόπου τῆς ζωῆς τῆς νεάνιδος.

Αὐτὸ τοῦλάχιστον βεβαίουν αἱ παρατηρήσεις ὄλων τῶν ἰατρῶν, οἱ ὅποιοι ἐργάζονται εἰς πόλεις μὲ πανεπιστήμια, μὲ ψδεῖα, μὲ σχολὰς ζωγραφικῆς. Ἐπειτὰ ὑπάρχει γεγονός τι, τὸ ὅποιον ἔρχεται εἰς ἐπικύρωσιν τῆς ἀνωθι γνώμης τῶν ἐπιστημόνων.

Εἶνε δυσαναλόγως μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀκαδημαϊκῶς μορφωμένων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι, μετὰ χρόνον τινὰ ἐντόνου ἐπαγγελματικῆς δραστηριότητος, δεικνύουν ἀπιστίαν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα καὶ λιποτακτοῦν, ἢ δὲν ἐπιτυγχάνουν εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς ἐξασκήσεως, ἢ καταρρέουν σωματικῶς (1).

«Ὡραῖον φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ ἐξισωθῆτε πρὸς ἓνα δικηγόρον ἢ φαρμακοποιόν. Προσέξατε, ἔχει ἤδη κάτι ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὸ μυστήριον καὶ τὰ θέλγητρα σας. Τὸ πᾶν δὲν ἐχάθη. Χρεωκοποῦν, καταστρέφονται, αὐτοκτονοῦν ἀκόμη διὰ σᾶς. Ἄλλ' οἱ νέοι, καθισμένοι στὸ τραμβάι, σᾶς ἀφίνουν στὸ πόδι ἐπὶ τοῦ ὑπερφύου» (2).

«Ἡ ἡμιμυστικὴ λατρεία τῆς γυναικὸς θὰ χαθῆ εἰς τὴν σκληρὰν πολιτικὴν ἰσότητα. Ἀκριβῶς, ἐπειδὴ τῇ ἀρνοῦνται δικαιώματα ἴσα πρὸς τὰ τοῦ ἀνδρός, ἢ γυνῆ, ὡς πανίσχυρος βασίλισσα, κρατεῖ ἐν τῇ δουλείᾳ τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἀνθρωπότητος» (3).

«Μία τελεία ἐξίσωσις τῶν δύο φύλων θὰ ὠδήγει ἀσφαλῶς εἰς τὴν διάλυσιν τῆς οἰκογενείας καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἀνατροφὴν τῶν τέκνων, καὶ θὰ συν-

(1) Ἐπὶ 105 ἰατραινῶν, λαβουστῶν τὸ δίπλωμά των κατὰ τὰ τελευταῖα τριάκοντα ἔτη ἐν Ὁλλανδίᾳ, 46 μόνον, ἐξ ἔρωτος πρὸς τὸ ἐπάγγελμά των — τοῦλάχιστον παροδικῶς — ἀπρηνήθησαν τὸν γάμον, 12 μετὰ τὸν γάμον ἐξηκολούθησαν τὸ ἐπάγγελμα, 18 κατὰ τὸν γάμον ἐγκατέλειψαν τὸ ἐπάγγελμα καὶ 29 εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν ἐξήσκησαν.

(Katharina v. Tussenbroek, Die Aussichten für den weiblichen Arzt 1913).

(2) Anatole France (ἐν H. Marion, Psychologie de la Femme 1919, Paris).

(3) Tolstoi, ibidem.

επήγετο μίαν κατάστασιν, ὁποία ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κατωτάτης βαθμίδος τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ» (1).

Παρεθέσαμεν χωρὶς σχόλια τὰς γνώμας τριῶν διασῆμων ἀνδρῶν, διὰ νὰ δείξωμεν εἰς τὰς ὑπὲρ τοῦ φεμινισμοῦ κοπτομένας ποῦ θὰ καταλήξῃ τὸ φύλόν των μὲ τὴν κατεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει λάβει.

Δὲν εἴμεθα οὔτε ἀποκλειστικοί, ἀλλ' οὔτε καὶ ὀπισθοδρομικοί, διὰ νὰ ἀποκηρύξωμεν τὴν χειραφέτησιν τελείως.

Καταδικάζομεν τὴν ἀπόλυτον χειραφέτησιν, τὴν χειραφέτησιν, ἢ ὁποία, ἐπιδιώκουσα τελείαν ἐξίσωσιν τῶν φύλων, προσπαθεῖ νὰ ἀλλάξῃ τὴν φύσιν τῆς γυναικὸς, νὰ καταργήσῃ τὸν προορισμὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς, νὰ ἀντικαταστήσῃ, τέλος, τὴν γυναικείαν ψυχὴν μὲ ἀνδρικήν τοιαύτην.

Οἱ γυναικεῖοι τύποι, οἱ ἐπάνω εἰς τὴν οἰκτρὰν αὐτὴν θεωρίαν διαμορφωμένοι, μᾶς κάμνουν τὴν ἐντύπωσιν ὄντων ἀποκρουστικῶν μὲ διαστρεβλωμένον ἐντὸς των τὸ ὑπέροχον θῆλυ. Ἡ σουφραζέττα, ἢ ὁποία μὲ ἐμπρησμοὺς διεκδικεῖ δικαιώματα, μᾶς φαίνεται ὡς ἐν ὄν ἐξόχως ἀτομιστικόν, ἰψενικόν, ἀναρχικόν, καταδικασμένον εἰς ναυάγιον.

Ἄλλὰ δὲν παύομεν νὰ ἤμεθα ὀπαδοὶ τῆς σχετικῆς, τῆς μερικῆς, τῆς λογικῆς, τῆς φυσιολογικῆς χειραφετήσεως, ἢ ὁποία ἐπιδιώκει νὰ ἐξανθρωπίσῃ τὴν γυναῖκα, νὰ τὴν ἀναδείξῃ εἰς τέλειον ἄνθρωπον, μὲ δικαιώματα ἰσοδύναμα (équivalents) πρὸς τὸν ἄνδρα.

(1) Dr Max Nassauer, Des Weibes Leib und Leben 1921, Stuttgart, σ. 2.

οὐχί ἕμως ἴσα (identiques), ἕπως πολὺ ὀρθῶς λέγει ὁ Marion.

Τὴν ἄποψιν ταύτην συμμερίζονται, ἄλλως τε, σήμερον καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὰς πλέον διαπρεπεῖς φεμινιστρίδας.

«Θέλω τὴν γυναῖκα, ἀναφωνεῖ ἡ Σουηδὶς Ellen Key, ἀνώτερα μορφωμένην, με ἀτομικότητα ἀνεπτυγμένην, ἐργαζομένην με ὄλας τῆς τὰς δυνάμεις διὰ τὴν γενικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἠθικὴν ἀνύψωσιν τῆς κοινωνίας. Τὴν θέλω ἐργαζομένην, μετὰ τὸν γάμον τῆς κυρίως, μέσα σιὸ σπίνι τῆς, διὰ τὴν τελείαν ἀναιροφὴν τῶν παιδιῶν τῆς».

Ἀκόμη καὶ εἰς ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἐπιδεικνύουν τὴν μεγαλυτέραν ἀνεξαρτησίαν φρονημάτων, μία λεπτὴ διαίσθησις ταῖς εἰδοποιεῖ, ὅτι ἡ εὐτυχία των δὲν εἶνε ἐκεῖ, ἐν ἰσχυρὸν ἐνστικτον ταῖς φωνάζει, ὅτι ἡ γυναῖκα δὲν εἶνε καμωμένη διὰ τὸν τραχὺν ἀγῶνα τοῦ ἀνδρός, διὰ τὴν ἔντονον πάλην τῆς φιλοδοξίας, ἕπου ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα μαραίνονται πρὸ τοῦ ἔαρος.

Αἱ γυναῖκες τῆς σήμερον, αἱ ὁποῖαι ἀπέκτησαν τὴν λεγομένην ἀνωτέραν μόρφωσιν, ὁμοιάζουν με τὰ πτηνά, ἅτινα διαφεύγουν ἀπὸ τὰ κλωθία των, διὰ νὰ εὔρουν νέους τόπους ἡσυχίας καὶ εὐτυχίας, καὶ τὰ ὁποῖα, μὴ εὐρίσκοντα τοιούτους, ἐπιστρέφουν ὀπίσω, λογιζόμενα εὐτυχῆ, ἂν εὔρουν τὰς θυρίδας τοῦ κλωθίου εἰσέτι ἀνοικτάς.

Μεταξὺ ἀνδρός καὶ γυναικὸς δὲν ὑπάρχει ὑπεροχὴ ἢ διάκρισις ἢ διαφορά, δὲν ὑπάρχει δεσποτισμὸς οὔτε δουλεία, ἀλλ' ἀμοιβαία ἐκτίμησις καὶ ἐξάρτησις.

«Τίς θὰ τολμήσῃ νὰ ἀμφισδητήσῃ ἂν ἡ γυνὴ εἶνε ἀνωτέρα ἢ κατωτέρα τοῦ ἀνδρός; Εἶνε ἅμα καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο. Ἐγεννήθημεν ἐν αὐτῇ, ζῶμεν ἀπ'»

αὐτῆς. Μᾶς περιβάλλει ἡ ἀπμόσφαιρά τῆς, εἶνε ἡ ζωὴ καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς καρδίας μας. Εἶνε ἐπικίνδυνον καὶ παράλογον ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν σχέσεων τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικὸς νὰ εἰσάγωνται ἰδέαι ὑπεροχῆς καὶ μειονεξίας, διότι ἐν τῇ πλάσει καὶ τῷ βίῳ ὁ ἀνὴρ εἶνε οἶονεὶ συμπλήρωμα τῆς γυναικὸς τόσον, ἕσον καὶ τοῦ ἀνδρός ἢ γυνή (Michelet)».

Ἡ ἀνθρωπότης δὲν εἶνε ὁ ἀνὴρ μόνος, οὔτε ἡ γυνὴ μόνη. Εἶνε τὸ ἀνθρώπινον ζεῦγος, ἠνωμένον εἰς τὸ ἴδιον ἔργον, τὸν ἴδιον ἔρωτα. Μὴ ὁμιλήσωμεν περὶ ὑπεροχῆς τοῦ ἑνὸς φύλου ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Πῶς νὰ συγκρίνη κανεὶς δύο ὑπάρξεις, ὅταν ἡ μία ἔχη ὅ,τι ἡ ἄλλη στερεῖται, δύο ὑπάρξεις ἀλληλοσυμπληρουμένας; Ὁ ρόλος τοῦ ἀνδρός εἶνε νὰ δράσῃ, νὰ ἐφεύρῃ, νὰ δημιουργήσῃ, νὰ παλαίσῃ· εἶνε εἰς τὸ στοιχεῖόν του ὅταν διευθύνῃ. Ὁ ρόλος τῆς γυναικὸς εἶνε ἡ τάξις, ἡ διοργάνωσις· ἡ λειτουργία τῆς εἶνε ἡ ἀφοσίωσις.

Εἴμεθα τῆς γνώμης, ὅτι ἡ σύγχρονος γυνὴ ἔχει καθήκον νὰ ἐπιδιώξῃ διὰ τῆς μορφώσεως καὶ ἔλων τῶν εἰς τὴν διάθεσίν τῆς μέσων τὴν ἐξασφάλισιν ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας, διὰ νὰ δύναται νὰ ἀτενίσῃ ἀφόδως τὴν ζωὴν, χωρὶς λιποθυμίας καὶ λιποταξίας, εἰς περιπτώσεις, καθ' ἃς, διὰ τὸν ἕνα ἢ ἄλλον λόγον, δὲν θὰ ἴηται οὔτε σύζυγος, οὔτε μήτηρ.

Καθ' ἡμᾶς ὄλα τὰ ἐπικγγέλματα πρέπει νὰ ἴηται προσιτὰ εἰς τὴν γυναῖκα, ἐξαιρέσει ἐκείνων, καθ' ἃ ὁ γάμος καθίσταται ἀδύνατος.

Ἡ διανοητικὴ, τέλος, τῆς γυναικὸς χειραφέτησις δέον νὰ ἐνθαρρύνεται καὶ νὰ ὠθητῆται μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου, καθ' ὃ θὰ ὑποδοηθῇ τὴν λειτουργίαν τῆς ὡς συζύγου καὶ μητρός.

Ἡ ὑπέρβασις τοῦ σημείου τούτου δίδει ὑπερσίαν, ἢ ὅποια, καθ' ἡμᾶς τοῦλάχιστον, ἔχει ἀξίαν μᾶλλον ὑποπτον καὶ ἀκαθόριστον.

Εἰς ἕλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις ἢ γυναικεία μὀρφωσις ὀφείλει νὰ ἦναι τὸ συμπλήρωμα τῆς ἀνδρικῆς τοιαύτης.

Τὸ εὐτυχὲς ἔθνος τῆς αὖριον δὲν θὰ ἦναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον θὰ ἔχη τὰς περισσοτέρας ἰατραινας, δικηγόρους, στενοδακτυλογράφους, ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον θὰ ἔχη τὰς περισσοτέρας μητέρας.

ΤΕΛΟΣ

	Σελίδες
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3 - 5
α') ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ τῆς ΓΥΝΑΙΚΟΣ :	
Μορφολογία ἐν γένει. — Κανόνες. — Ἐξωτερικὴ μορφή τῆς γυναικός. — Ἀναλογίαι τοῦ σώματος τῆς γυναικός. — Μορφολογικαὶ ποικιλίαι ἐν σχέσει πρὸς τὸ φύλον	7 - 19
β') Αὔξεισις :	
Οἱ νόμοι τῆς αὐξήσεως. — Βάρος, ἀνάστημα, θωρακικὴ περίμετρος. — Ἰδιαιτέροι δευτερογενεῖς χαρακτῆρες τοῦ φύλου. — Πίναξ μέσου βάρους καὶ ἀναστήματος — Πίναξ μέσου ἀναστήματος, βάρους, θωρακικῆς περιμέτρου.	20 - 31
γ') ΑΝΑΤΟΜΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ τῆς ΓΥΝΑΙΚΟΣ :	
Ἀνατομικοὶ διακριτικοὶ χαρακτῆρες. — Σύστημα σκελετοῦ. — Μυϊκὸν σύστημα. — Πεπτικὸν σύστημα. — Ἀναπνευστικὸν καὶ φωνητικὸν σύστημα. — Κυκλοφορικὸν σύστημα. — Οὐροποιογεννητικὸν σύστημα. — Νευρικὸν σύστημα. — Αἰσθητήρια ὄργανα. — Γεννητικὸν σύστημα. — Μαστοί.	32 - 71

SISMANOGLIO
MEGARO

δ') ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ τῆς ΓΥΝΑΙΚΟΣ :	
Κυκλοφορία.— Ἀναπνοή.— Πέψις.— Φώνη- σις.— Βάδισις.— Ζωϊκὴ θερμότης.— Ἄδηλος διαπνοή.— Οὖρα.— Ὠογονία. — Ἐμμηνοσ ρύσις.	72—88
ε') ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ τῆς ΓΥΝΑΙΚΟΣ :	
Σχέσις ὄγκου ἐγκεφάλου καὶ διανοίας.— Συγείδησις.— Γνωστικὴ δύναμις : Σκέ- ψις, ἀντίληψις, μνήμη, φαντασία, κρί- σις.— Συναισθητικὴ δύναμις : Αἰσθη- τικότης.— Μητρικὸν ἔνστικτον.— Εἰδι- καὶ αἰσθήσεις.— Γενικαὶ αἰσθήσεις.— Συναισθήματα.— Βουλευτικὴ δύναμις. — Τὸ ἐν γένει διανοητικὸν τῆς γυναικός.	89—124
στ') ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ τῆς ΓΥΝΑΙΚΟΣ	125—127
ζ') ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ τῆς ΓΥΝΑΙΚΟΣ :	
Βιολογικοὶ διακριτικοὶ χαρακτῆρες.— Συ- χνότης γεννήσεων.— Ἐνησιμότης.— Μακροβιότης	128—142
η') ΑΓΩΓΗ καὶ ΜΟΡΦΩΣΙΣ τῆς ΓΥΝΑΙ- ΚΟΣ.— ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ	143—162

9. Ἡ Καλλιπαιδία ἄλλοτε καὶ σήμερον, 1 τεύχος εἰς
16ον ἐκ σελ. 44, Κων/πολις 1913.

10. Ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ μόρφωσις τῆς Ἑλληνίδος (ἔργον
βραβευθὲν εἰς τὸ β' κοινωρικὸν διαγώνισμα τοῦ «Ἀπ' Ὅλα»
1 τεύχος εἰς 16ον ἐκ σελ. 16, Κων/πολις 1913.

11. La Puériculture et l'Eugénique dans l'antiquité Grecque
(«Janus» 1913 Septembre, σ. 413—422, Decembre, σ. 643—647
καὶ 1914 Juillet—Septembre, σ. 289—311).

Ἡ ἐργασία αὕτη, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ
τοῦ διαπρεποῦς καὶ φιλέλληνοσ καθηγητοῦ ἐν Νέῳ Ὑόρκῳ
κ. A. Rose, ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ «The American Practitioner»
τῆς Ν. Ὑόρκῃσ 1914, June, σ. 284—290, August, σ. 406—411
καὶ «The Medical Fortnightly and Laboratory News» 1915. 13
June, σ. 145—150).

12. Ἡ ἱατρικὴ ψυχολογία τοῦ συγγρόνου ἐρωτοσ, 1
τεύχος εἰς 16ον ἐκ σ. 21, Κων/πολις 1914.

13. Ἡ Βασκανία (Ἐφημερις «Πρωΐα» 1920, φύλλα 29,
31 Ἰανουαρίου καὶ 2, 5, 7 Φεβρουαρίου).

14. Μουσικὴ καὶ Μελωθεραπεία (Ἐφημερις «Πρωΐα»
1920, 25, 26, 28, 29 Μαρτίου καὶ 1, 2 Ἀπριλίου).

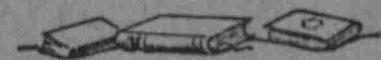
15. Τὸ Μυστικὸν τῆς Μακροβιότητοσ (Ἐφημερις «Πρωΐα»
1920. 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 Νοεμβρίου).

16. Ὁ Κόσμοσ τῶν Ὀνείρων (Ἐφημερις «Πρωΐα» 1921,
13, 14, 15, 16, 17, 18 Ἰανουαρίου).

17. Φεμινισμὸσ καὶ Βιολογία, 1 τεύχοσ εἰς 16ον ἐκ σ.
14, Κων/πολις 1921.

18. Εὐγενισμὸσ καὶ Γάμοσ, 1 τεύχοσ εἰς 16ον ἐκ σ. 22,
Κων/πολις 1922.

19. Contribution à l'étude de l'avortement dans l'antiquité
Grecque («Janus» 1922, Janvier καὶ Février).

Τιμᾶται . . . Γρ. 75.
Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν Φρ. 10.